

ALTERNATIVNI IZVJEŠTAJ ZA BIH 2016: POLITIČKI KRITERIJI

INICIJATIVA ZA MONITORING
EVROPSKIH INTEGRACIJA BIH

www.eu-monitoring.ba

Sarajevo, juli 2016.
ISSN: 2303-6079

Sadržaj

Spisak skraćenica	2
SAŽETAK	4
1. DEMOKRATIJA I FUNKCIONISANJE DRŽAVE	6
1.1 Ustavi	6
1.2 Parlamenti	7
1.3 Uprava	8
1.4 Ustavni sudovi	11
1.5 Izbori	12
1.6 Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava BiH	13
1.7 Civilno društvo	15
1.8 Reforma javne uprave	16
2. VLADAVINA PRAVA I KORUPCIJA	18
2.1. Pravosudni sistem	18
2.2 Borba protiv korupcije	20
3. LJUDSKA PRAVA I ZAŠTITA PRAVA MANJINA	20
3.1 Međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava	21
3.2 Sloboda okupljanja i udruživanja	21
3.3 Prava žena i rodna ravnopravnost	23
3.6 Prava djece i mladih	25
3.5 Osobe s invaliditetom	28
3.6 Suzbijanje diskriminacije	30
3.7 Zločin iz mržnje i govor mržnje	31
3.8 Lezbejke, gej, biseksualne, trans* i interspolne osobe	32
3.9 Povratnici/e i imovinska prava; nacionalne manjine i Romi/kinje	33
4. MEDIJI I SLOBODA IZRAŽAVANJA	37
5. TRANZICIJSKA PRAVDA	39
5.1 Regionalna pitanja, međunarodne obaveze i tranzicijska pravda	39
5.2 Ratni zločini	40
6. ODABRANE TEME: EKONOMSKO-SOCIJALNA PITANJA	42
6.1 Rad, zdravlje i socijalna politika	42
6.1.1. Radna prava	42
6.1.2. Socijalna zaštita	43
6.1.3. Zdravlje	44
6.1.4. Pomoć poplavljenim područjima	45
6.2 Popis stanovništva	45
O INICIJATIVI	47

Spisak skraćenica

AP	Akcionni plan
BD	Brčko distrikt
BiH	Bosna i Hercegovina
BHRT	Radio-televizija Bosne i Hercegovine
BHT	Televizija Bosne i Hercegovine
BPK	Bosansko-podrinjski kanton
CEDAW	Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena (UN)
CIK	Centralna izborna komisija BiH
DF	Demokratska fronta (politička partija)
ECHR	Evropski sud za ljudska prava
EU	Evropska unija
EP	Evropski parlament
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GAP	Gender akcionni plan
GRECO	Grupa država za borbu protiv korupcije Vijeća Evrope
HDZ BiH	Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (politička partija)
HNK	Hercegovačko-neretvanski kanton
ICMP	Međunarodna komisija za nestale osobe
LGBTI	Lezbejke, gej, biseksualne, transrodne i interpolne osobe
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NATO	Sjevernoatlantski savez
NSRS	Narodna skupština Republike Srpske
OCD	Organizacije civilnog društva
OSCE	Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju
OSI	Organizacije osoba sa invaliditetom
PD PSBiH	Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
PFBiH	Parlament Federacije Bosne i Hercegovine
PSBiH	Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine
RAK	Regulatorna agencija za komunikacije BiH
REKOM	Regionalna komisija za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava počinjenim na teritoriji nekadašnje SFRJ
RS	Republika Srpska
RTRS	Radio-televizija Republike Srpske
RTV	Radio-televizija
RTVFBiH	Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine
PIO	Penzijsko i invalidsko osiguranje
SAD	Sjedinjene Američke Države
SBB	Savez za bolju budućnost (politička partija)
SBK	Srednjobosanski kanton
SDA	Stranka demokratske akcije (politička partija)

SDP BiH	Socijaldemokratska partija BiH (politička partija)
SDS	Srpska demokratska stranka (politička partija)
SIPA	Državna agencija za istrage i zaštitu
SNSD	Savez nezavisnih socijaldemokrata (politička partija)
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
TK	Tuzlanski kanton
UDT	Ured disciplinskog tužioca
UN	Ujedinjene nacije
USK	Unsko-sanski kanton
VE	Vijeće Evrope
VM	Vijeće ministara
VSTV BiH	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH
ZHK	Zapadnohercegovački kanton
ZOSPI	Zakon o slobodi pristupa informacijama

SAŽETAK

Pred vama se nalazi četvrti *Alternativni izvještaj za Bosnu i Hercegovinu* na putu ka članstvu u Evropskoj uniji. Izvještaj predstavlja zajednički napor više desetina osoba i organizacija, čiji je zajednički cilj bio da se iz ugla organizacija civilnog društva predstavi aktuelno stanje integracija Bosne i Hercegovine. Imajući na umu da je zvanični Izvještaj o napretku politički izvještaj Evropske komisije, smatramo da kroz objavljivanje Alternativnog izvještaja možemo uticati na njegov sadržaj. Upravo zbog toga, Alternativni izvještaj objavljujemo skoro tri mjeseca pred objavljivanje zvaničnog Izvještaja, u nadi da će to imati uticaja na formulisanje zvaničnog izvještaja.

Izvještaj se u potpunosti fokusira na tzv. *političke kriterije*, s naglaskom na:

- stepen demokratičnosti i funkcionisanje države;
- vladavinu prava i korupcije;
- ljudska prava, naročito prava manjinskih i ranjivih grupa;
- tranzicionu pravdu.

Od ljeta 2015. do ljeta 2016. godine, što predstavlja period koji je obuhvaćen ovim izvještajem, Bosna i Hercegovina je zabilježila formalni napredak u evropskim integracijama, koji nije bio praćen suštinskim reformama, ni realnim napretkom u ispunjavanju uslova za kredibilnu aplikaciju koje je postavilo Vijeće Evropske unije 2011. godine.

U februaru 2016. godine, Bosna i Hercegovina podnijela je aplikaciju za članstvo u Evropskoj uniji, iako dva ključna uslova nisu ispunjena. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić i Finci još nije implementirana, iako je u međuvremenu donesena i presuda u, gotovo identičnom, slučaju Zornić. Koordinacijski mehanizam za evropske integracije nikada nije dogovoren, pri čemu je Vijeće ministara BiH formalno usvojilo odluku o mehanizmu koordinacije na tajnoj sjednici i bez znanja partnera u procesu pregovora, čime je drastično narušen kredibilitet samog procesa. Mjesecima nakon podnošenja aplikacije, pregovori o mehanizmu koordinacije još traju i ponovo su uslovljeni političkim zahtjevima stranačkih lidera, koji nastavljaju generisati političke krize u državi.

Demokratske performanse parlamenata i vlada na državnom, entitetском i kantonalnom nivou izrazito su slabe, uz zabrinjavajući kontinuirani pad kvaliteta demokratskih procesa. Rad institucija i dalje odlikuje nestabilnost, netransparentnost i neefikasnost. Poražavajuća je činjenica da je osporena ustavnost čak tri akta usvojena u Federaciji BiH samo u prvoj godini mandata. Odluke ustavnih sudova se ne provode, a osporavanje nadležnosti i pozicije Ustavnog suda BiH eskaliralo je kroz najavu referendumu o provođenju odluke Ustavnog suda BiH u Republici Srpskoj.

Strukturirani dijalog za pravosuđe između BiH i Evropske unije ponovo se odvija iza zatvorenih vrata, pri čemu posebno zabrinjava potpuna netransparentnost procesa izrade novog zakona o sudovima. Nijedan značajan slučaj borbe protiv korupcije nije procesuiran, dok se vrše otvoreni pritisci na

Tužilaštvo BiH zbog hapšenja visoko pozicioniranih stranačkih zvaničnika. Nikakve značajne i sistematske politike za borbu protiv kršenja ljudskih prava nisu usvojene. Pohvalne su aktivnosti Vijeća ministara BiH na poboljšavanju Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o ombudsmanu koji se nalaze u parlamentarnoj proceduri, ali zabrinjavaju opstrukcije pojedinih političkih partija u Parlamentarnoj skupštini BiH, zbog kojih predložene izmjene još nisu usvojene. Manjinske i ranjive grupe i dalje žive u teškim uslovima.

U slučaju antidiskriminacijske legislative, pozitivno je uvođenje krivičnih djela počinjenih iz mržnje kroz izmjene Krivičnog zakona FBiH. S druge strane, zabilježeno je nazadovanje u pravnom okviru za zaštitu prava Roma/Romkinja kao jedne od najranjivijih grupa, jer su sve državne politike u ovoj oblasti istekle zaključno sa prošlom godinom. Diskriminacija i nasilje su sveprisutni, a i dalje nema napretka u primjeni Zakona o zabrani diskriminacije u sudskoj praksi. Procesuiranje ratnih zločina i suočavanje s prošlošću, kao preduslovi za kreiranje zdravog okruženja i gradnju zajedničke države, predstavljaju dodatni problem. Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH nastavit će zagovarati promjene u sferi usvajanja novih zakona i politika, ali i njihove provedbe. Uloga civilnog društva u procesu evropskih integracija BiH dodatno je oslabljena praksom da se ključni dokumenti, poput Reformske agende i zakona koji iz nje proizlaze, usvajaju potpuno netransparentno, bez ikakvog uvida ili učešća javnosti. Civilno društvo mora postati treći akter ovog procesa (pored države i EU institucija) da bi se on vratio u okvire demokratske prakse.

*Priredivači/ice
20. juni 2016.*

1. DEMOKRATIJA I FUNKCIONISANJE DRŽAVE

1.1 Ustavi

Preporuke

- Usvojiti amandmane na Ustav BiH i ostale ustave u BiH kojima se ukida etnička diskriminacija i pružaju jednaka politička prava svim građanima/kama;
- Ugraditi u Ustav BiH definiciju ravnopravnosti između žena i muškaraca i zabranu direktne i indirektno diskriminacije žena u javnoj i privatnoj sferi;
- Dijalog o ustavnim reformama voditi isključivo u institucionalnom okviru, transparentno i uz učešće zainteresovane javnosti, ekspertske zajednice i civilnog društva.

Odluka Sejdić i Finci

U proteklih godinu dana *nije učinjeno ništa na provođenju odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci*. Cijeli proces je zaustavljen nakon što je provedba odluke Evropskog suda za ljudska prava prestala biti uslov za stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, iako je Evropski sud 2014. godine donio i presudu u gotovo identičnom slučaju Zornić. Evropski sud za ljudska prava, u međuvremenu je donio odluku i u slučaju Pilav, u kojoj je po treći put potvrđeno postojanje diskriminacije na etničkoj osnovi u Ustavu BiH. U septembru 2015. godine, Vijeće ministara BiH izvijestilo je da je usvojilo Akcioni plan za izvršenje presuda ECHR-a u slučajevima Zornić i Sejdić i Finci i zadužilo Ministarstvo pravde da pripremi prijedlog odluke o formiranju radne grupe za izradu ustavnih amandmana i usklađivanje Izbornog zakona BiH. Vijeće ministara BiH od tada se više nije bavilo ovim pitanjem. Akcioni plan nikada nije objavljen, odluka o formiranju radne grupe još nije usvojena, niti su izrađeni predviđeni amandmani na Ustav BiH.

Drugi oblici etničke i rodne diskriminacije

Nije bilo nikakvih pomaka ni kod implementacije odluke Ustavnog suda BiH¹ o izboru entitetskih predsjednika/ca i potpredsjednika/ca, gdje je također utvrđeno postojanje diskriminacije na etničkoj osnovi. U aprilu 2016. godine usvojene su izmjene i dopune Izbornog zakona BiH (vidjeti: *1.5 Izbori*), ali ta prilika nije iskorištena da se provede ova odluka Ustavnog suda. Nije bilo pomaka ni u slučaju primjene preporuke CEDAW komiteta (2013)² da se u Ustav BiH eksplicitno ugradi definicija ravnopravnosti spolova i zabrana direktne i indirektno diskriminacije žena u javnoj i privatnoj sferi. Iako postoje dvije inicijative³ koje se zalažu za izmjenu Ustava BiH iz rodne perspektive, u BiH nema političke volje da se one provedu u djelo.

1 http://www.ustavisud.ba/dokumenti/_hr/U-14-12-734865.pdf (2016-7-1)

2 Preporuka broj 14 CEDAW komiteta – Zakl učna zapažanja na kombinovani četvrti i peti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine, 2013: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?TreatyID=3&DocTypeID=5 (2016-7-1)

3 Riječ je o inicijativama Građanki za ustavne promjene i Agencije za ravnopravnost spolova BiH. Do 2016. godine prijedlozi rodno senzitivnih amandmana na Ustav BiH, koje je inicijativa Građanke za ustavne promjene predložila, nisu bili tema sjednica Parlamentarne skupštine BiH.

1.2 Parlamenti

Preporuke

- Zaustaviti praksu donošenja zakona u hitnoj proceduri, naročito sistemskih zakona, te onih koji imaju značajan uticaj na život građana/ki u BiH;
- Zaustaviti praksu kršenja zakonskih procedura u parlamentarnim procesima.

Trenutno stanje

U proteklom periodu nastavljeni su zabrinjavajući trendovi nepoštovanja demokratskih procedura i usvajanja ključnih zakona u hitnoj proceduri i bez javne rasprave, naročito u Parlamentu FBiH, gdje je od 40 zakona usvojenih do aprila 2016. godine, samo 14 usvojeno u redovnom, 7 po skraćenom, a čak 19 po hitnom postupku. Na državnom nivou, u istom periodu doneseno je ukupno 19 zakona, od čega 6 po hitnom i 13 u redovnom postupku. U Narodnoj skupštini Republike Srpske, od ukupno 57 donesenih zakona, 29 je usvojeno u redovnom i 18 po hitnom postupku. Iako je procenat zakona usvojenih po hitnom postupku u NSRS-u manji nego u FBiH, zabrinjava njihova struktura, jer se radi o sistemskim aktima, poput paketa zakona kojima je temeljno izmijenjen penzijsko-invalidski sistem (vidjeti: 6.1.2. *Socijalna zaštita*), a po hitnom postupku usvojen je i Budžet Republike Srpske. *Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske*, također je poslat u proceduru po hitnom postupku, ali je usvojen uz amandman Kluba Bošnjaka o usklađivanju nacionalne strukture policijskih službenika/ca sa rezultatima popisa iz 1991. godine. Predsjednik Republike Srpske, međutim, odbio je da potpiše zakon nakon usvajanja amandmana, direktno se umiješavši u rad parlamenta i to kod pitanja koje ima potencijalno dublje reperkusije za povratničku zajednicu u Republici Srpskoj, ali i šire (vidjeti: 3.9 *Povratnici i imovinska prava*).

Zakoni o radu kao primjeri narušavanja demokratskog procesa

Među zakonima usvojenim u hitnoj proceduri, u oba entiteta se ističu zakoni o radu kao najradikalniji primjeri narušavanja demokratskog procesa. U Federaciji BiH, sjednice oba doma Parlamenta FBiH zakazane su svega tri dana nakon što je Vlada FBiH uputila Zakon o radu u hitnu u proceduru (27.7.2015), pri čemu delegatima Doma naroda nije bilo omogućeno da amandmansi djeluju na dostavljeni prijedlog, zbog čega je njih 17 (iz redova SDP-a BiH, Demokratske fronte i Naše stranke) podnijelo zahtjev za ocjenu ustavnosti procedure usvajanja zakona. Ustavni sud FBiH, u februaru 2016. godine utvrdio je da je *procedura usvajanja Zakona o radu FBiH bila neustavna* i da je njom prekršen Poslovnik o radu Parlamenta FBiH, čime je ozbiljno kompromitovan legislativni proces u ovom entitetu. Nakon toga, zakon je ponovo usvojen u martu 2016. godine, u istom tekstu. Ovo poigravanje zakonodavnim procedurama dovelo je do toga da je u praksi bio primjenjivan stari Zakon o radu u periodu od proglašenja zakona nevažećim do ponovnog usvajanja u zakonitoj proceduri, te su ugovori sklopljeni po novom zakonu morali biti obnovljeni prema starom zakonu, a zatim ponovo obnovljeni kada je usvojen novi zakon u regularnoj proceduri. Opći kolektivni ugovor, sklopljen svega nekoliko sedmica prije odluke Ustavnog suda, također je postao nevažeći i morat će se obnovljati prema zakonu usvojenom u martu.

Zakon o radu Republike Srpske također je usvojen po hitnoj proceduri, u noći između 28. i 29. decembra 2015. godine, pri čemu je njegovo usvajanje

u Narodnoj skupštini Republike Srpske obilježeno nezapamćenim činom nasilja prema predsjednici Saveza sindikata Republike Srpske, koju je skupštinsko obezbjeđenje doslovno odvučlo iz sale prije usvajanja zakona. U velikom dijelu javnosti sve ovo doživljeno je kao autokratski čin i akt suspenzije demokratije, jer nije vođena javna rasprava i, osim Vlade i udruženja poslodavaca, niko nije mogao da utiče na sadržaj zakona. Oba zakona, iako od ključnog značaja za građane/ke, usvojena su potpuno netransparentno i uz proteste sindikata u oba entiteta, koji su se u vezi s ovim pitanjem obratili i Međunarodnoj organizaciji rada.

Sučaj „kupovine poslanika“ u NSRS-u, pomenut u prošlogodišnjem izvještaju, ostao je neriješen i niko nije odgovarao za njega. Dom naroda PFBiH nastavio je funkcionisati u nepotpunom sastavu, to jest bez propisanog broja delegata/kinja u Klubu Srba.

1.3 Uprava

Formiranje i funkcionisanje vlada

U Federaciji BiH, Ustavni sud je u januaru 2016. godine potvrdio da *Uredba o vršenju ovlaštenja u privrednim društvima sa učešćem državnog kapitala iz nadležnosti F BiH* nije u skladu s Ustavom FBiH.⁴ Zahtjev za ocjenu ustavnosti uredbe zbog koje se raspala vladajuća koalicija, podnio je potpredsjednik FBiH Milan Dunović (DF), zajedno sa zahtjevom za privremenu obustavu njenih spornih odredbi, koji je Ustavni sud odbio. Nova parlamentarna većina u FBiH formirana je krajem oktobra, kada su kadrove DF-a u Vladi FBiH zamijenili kadrovi SBB-a. Kadrovi DF-a zamijenjeni su i u četiri kantona u kojima je ova stranka bila dio vladajuće koalicije. U Tuzlanskom kantonu, ministri Demokratske fronte smijenjeni su tako što je kantonalna vlada formalno oborena podnošenjem ostavke premijera Bege Gutića, koji je zatim izabran na istu funkciju u istom danu, te je sastavio novu vladu bez DF-ovih ministara.

Na državnom nivou, kadrovi DF-a u Vijeću ministara BiH smijenjeni su u decembru 2015. godine, ali novi sastav Vijeća ministara nije formiran sve do maja 2016. godine, jer je kandidat SBB-a za ministra saobraćaja i komunikacija u januaru uhapšen zbog pritiska na svjedoke u slučaju Keljendi. SBB je mjesecima odbijao predložiti drugog kandidata, dok je predsjednik SDA javno poručio da ne vidi ništa sporno u imenovanju uhapšenog Bakira Dautbašića na ministarsku poziciju. Dautbašić je konačno odustao od kandidature u aprilu 2016. godine, te je za ministra saobraćaja imenovan Ismir Jusko, koji je tada obnašao funkciju ministra unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo. Nedugo nakon hapšenja Dautbašića, u okviru iste istrage uhapšen je i predsjednik SBB-a Fahrudin Radončić, što je dovelo i do kratkotrajne blokade rada federalnog Parlamenta u martu 2016. godine.

Preporuka

- Procese od značaja za javnost voditi transparentno i uz učešće zainteresovane javnosti na svim nivoima vlasti u BiH, uz poštovanje socijalnog dijaloga i demokratske prakse

⁴ Detaljna analiza Uredbe i postupanja Vlade FBiH u ovom slučaju dostupna je na stranici Fondacije Centar za javno pravo, na lokaciji: <http://www.fcjp.ba/index.php/15-news/290-uredba-o-vrsenju-ovlastenja-u-privrednim-drustvima-sa-ucescem-drzavnog-kapitala-iz-nadleznosti-federacije-bih> (2016-7-1)

Prilike u Republici Srpskoj

U Republici Srpskoj, Vlada i predsjednik Republike Srpske *intenzivirali su agresivnu retoriku prema državnim institucijama*, te je zabilježeno i održavanje specijalnih sjednica vlade, posvećenih isključivo osporavanju odluka donesenih na državnom nivou i diskreditaciji rada stranaka iz Republike Srpske u Vijeću ministara BiH. Predsjednik Republike Srpske, u više navrata najavljivao je bojkot državnih institucija, posebno u vezi s akcijama državne Agencije za istragu i zaštitu BiH (SIPA), čije aktivnosti su vlasti u Republici Srpskoj konstantno predstavljale kao napade na Republiku Srpsku. Među upečatljivijim primjerima je slučaj likvidacije Banke Srpske, druge koja je ugašena u Republici Srpskoj u toku samo godinu dana, koju je Milorad Dodik pokušao pripisati “pritiscima SIPA-e” - konkretno, hapšenju direktorice Agencije za bankarstvo Republike Srpske u slučaju Bobar banke. Nastavljeni su i napadi na državne pravosudne institucije. Kampanji za referendum o Sudu i Tužilaštvu BiH dodate su i najave referenduma o odluci Ustavnog suda BiH o Danu Republike Srpske (vidjeti: *1.4 Ustavni sudovi*). Predsjednik Republike Srpske, u više navrata je iznosio prijedlog da se referendum provede istog dana kada i lokalni izbori.

Transparentnost vlasti

U proteklom periodu, izvršna vlast u BiH demonstrirala je zabrinjavajuće tendencije *da ključne procese, naročito one u vezi s evropskim integracijama, vodi potpuno netransparentno, čak i protivno zakonskim i ustavnim propisima*. Kreiranje i usvajanje *Reformske agende* odvijalo se iza zatvorenih vrata, bez učešća zainteresovane javnosti, pa čak i zakonodavnih organa. Ne samo da sadržaj usvojene Reformske agende nije diskutovan sa predstavnicima civilnog društva i socijalnim partnerima, nego je bio skrivan od javnosti sve dok agenda nije usvojena. Posebno je problematično bilo usvajanje jednog od ključnih zakona iz Reformske agende, *zakona o radu*. Vlade oba entiteta demonstrirale su potpuno nepoštovanje osnovnih demokratskih principa i derogiranje socijalnog dijaloga prilikom usvajanja ovih zakona. U Federaciji BiH, Zakon o radu usvojen je u trenutku kada se vladajuća koalicija već raspala, a Savez sindikata objavio je da je Vlada FBiH nakon toga povukla prijedlog zakona o kojem se dotad pregovaralo na Ekonomsko-socijalnom vijeću FBiH i predložila tekst o kojem nije postojala saglasnost socijalnih partnera. Sindikati su se povukli iz pregovora i najavili proteste, ali je Vlada i pored toga nastavila sa procedurom usvajanja zakona, za koju je kasnije utvrđeno da je bila neustavna (vidjeti: *1.2 Parlamenti*). Vlada FBiH u više navrata pokazala je namjeru da potpuno *ukine dijalog sa socijalnim partnerima*, počevši od načina usvajanja Zakona o radu, preko samovoljnog ukidanja reprezentativnosti Udruženju poslodavaca FBiH u januaru 2015. godine, bez ikakvih zakonskih osnova; pa do predlaganja izmjena Zakona o radu u januaru 2016. godine, kojima se minimizira uloga socijalnih partnera u socijalnom dijalogu. Ukidanje reprezentativnosti Udruženju poslodavaca FBiH i najava izmjena zakona u hitnoj proceduri uslijedili su nakon sporazuma poslodavaca i sindikata

o novom Općem kolektivnom ugovoru za FBiH u decembru 2015. godine. Vlada FBiH, ovaj je sporazum pokušala osporiti i najavama da će tražiti ocjenu njegove ustavnosti. Opći kolektivni ugovor konačno je usvojen u februaru 2016. godine uz saglasnost Vlade FBiH, ali će se morati ponovo usvojiti, jer je tada važeći zakon proglašen neustavnim.

U Republici Srpskoj, konsultacije Vlade sa socijalnim partnerima također su bile neuspješne, a prekinute su kada je Savez sindikata najavio da se povlači iz pregovora zbog neslaganja s konačnim prijedlogom Vlade i najavio proteste ako se on pošalje u proceduru. Vlada Republike Srpske, ipak, je 25. decembra 2015. godine uputila prijedlog u NSRS u hitnoj proceduri, pri čemu su premijerka Republike Srpske Željka Cvijanović i resorni ministar još tada najavljivali da će vjerovatno brzo doći do njegovih izmjena zbog „uočenih nedostataka“. Sindikat je najavio pokretanje ocjene ustavnosti novog zakona, a Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite Republike Srpske reviziju reprezentativnosti sindikata. Savezi sindikata iz oba entiteta obratili su se i Međunarodnoj organizaciji rada povodom svih dešavanja prilikom usvajanja entitetskih zakona o radu.

Odluka o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH usvojena je, iako pregovori o mehanizmu koordinacije nisu bili završeni, *na tajnoj sjednici Vijeća ministara 26. januara 2016. godine, o kojoj nije postojao nikakav zvaničan trag u trenutku održavanja*. Javnost nije znala da je odluka usvojena sve do 9. februara 2016, kada je objavljena u Službenom glasniku, a čak i tada informacija nije došla od Vijeća ministara BiH, već je objavljena u medijima. Predsjedavajući Vijeća ministara BiH, usvajanje Odluke je *zatajio i poslanicima/cama u državnom parlamentu*, koji su ga o toku pregovora o mehanizmu koordinacije pitali na sjednici održanoj 3. februara 2016. godine. Jedan od državnih ministara vrlo je otvoreno „objasnio“ da je usvajanje ove odluke bio „trik“ da bi se u februaru podnijela aplikacija za članstvo u Evropsku uniju, iako mehanizam nije bio dogovoren. Proces pregovaranja o mehanizmu koordinacije još nije okončan i pitanje je kada će doći do usvajanja stvarnog mehanizma koji će zaista omogućiti da Bosna i Hercegovina „razgovara jednim glasom“ sa Evropskom unijom.

Zabrinjavajuće su i reakcije Evropske unije na očitu regresiju demokratskih procesa u navedenim, ali i drugim, slučajevima. Predstavnic/e Evropske unije u više navrata su pohvalili ove „reformске korake“, potpuno *ignorirajući činjenicu da su isti poduzeti uz degradiranje parlamenata i socijalnih partnera, potpuno netransparentno, čak i uz obmanjivanje javnosti*.

1.4 Ustavni sudovi

Preporuke

- Kroz donošenje zakona jačati nezavisnost Ustavnog suda BiH;
- Uskladiti Poslovnik o radu Ustavnog suda Republike Srpske sa Ustavom BiH;
- Sudije/sutkinje ustavnih sudova imenovati u propisanim rokovima, na transparentan i formalno-pravno ispravan način, bez političkih blokada;
- Formalno utvrditi odgovornost Vijeća ministara BiH da nadzire i sprovodi odluke iz apelacionih nadležnosti Ustavnog suda BiH.

Pravni okvir

Nadležnost Ustavnog suda BiH propisana je isključivo Ustavom BiH. Sve odluke Suda su konačne i obavezujuće. Sud sam određuje koji subjekti implementiraju odluke Suda, mjere koje treba poduzeti i rokove unutar kojih će se mjere provoditi. Ustavni sud BiH čini devet sudaca/sutkinja, gdje je svaki od konstitutivnih naroda zastupljen sa po dva suca/sutkinje. Ne postoji direktna diskriminacija Ostalih, ali u praksi nikad nije bilo sudaca/sutkinja koji nisu pripadnici/e jednog od tri konstitutivna naroda. Entiteti u Bosni i Hercegovini (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) imaju entitetske ustavne sudove koji se konstantno suočavaju s poteškoćama u radu.

Trenutno stanje

Zakonodavna i druga državna i entitetska tijela i dalje u potpunosti ne provode odluke Ustavnog suda BiH. Prema podacima Ustavnog suda BiH iz aprila 2016. godine broj neprovedenih odluka povećao se na 92. Još nije provedena odluka o državnoj imovini, kao ni odluka o izmjeni Statuta grada Mostara i Izbornog zakona BiH (vidjeti: 1.5. Izbori).

Odluka Ustavnog suda BiH o neustavnosti člana 3 Zakona o praznicima Republike Srpske (obilježavanje 9. januara kao dana Republike Srpske), donesena je 26. novembra 2015. godine⁵ i također nije provedena u zakonskom roku. Odluka je donesena po apelaciji člana Predsjedništva BiH Bakira Izetbegovića, u kojoj je navedeno da je obilježavanje ovog datuma kao praznika Republike Srpske diskriminatorno prema Hrvatima i Bošnjacima. Ustavni sud BiH naložio je Narodnoj skupštini Republike Srpske da u roku od šest mjeseci usaglasi neustavni član zakona sa Ustavom BiH, što nije učinjeno. Narodna skupština Republike Srpske još je u maju 2015. godine usvojila Deklaraciju u kojoj je najavljeno da se odluka Ustavnog suda BiH u ovom slučaju neće poštovati, dok je u novembru usvojena *Zajednička izjava predsjednika Republike Srpske, predsjednika Narodne skupštine Republike Srpske i predsjednice Vlade Republike Srpske povodom najavljenog plenarnog zasjedanja Ustavnog suda BiH* u kojoj se osporava pravo Ustavnog suda BiH da odlučuje u ovom slučaju. Predstavnic/e izvršne vlasti i svih političkih partija u Republici Srpskoj okarakterisali su odluku kao političku i donesenu pod uticajem stranih sudija, dok je Ustavni sud BiH nazvan "političkim instrumentom bošnjačkih partija i visokog predstavnika". Poslanici/e iz Republike Srpske u Parlamentarnoj skupštini BiH predložili su novi Zakon o Ustavnom sudu BiH kojim bi se, između ostalog, ukinuo izbor stranih sudija/sutkinja u Ustavni sud BiH i uveo princip entitetskog odlučivanja. Prijedlog zakona upućen je u zakonodavnu proceduru u aprilu 2016. godine i nije dobio podršku zastupnika/ca. Nakon toga, najavljeno je raspisivanje referenduma u Republici Srpskoj, sa pitanjem: "Da li podržavate da 9. januar bude Dan Republike Srpske?"

Zbog normative nedorečenosti Ustava BiH u dijelu koji se odnosi na regulaciju rada Ustavnog suda BiH, veliki broj pitanja reguliše se kroz

5 Službeni glasnik BiH, 100/15: <http://sllist.ba/glasnik/2015/broj100/Broj100.pdf> (2016-7-1)

Poslovnik o radu Ustavnog suda BiH. *Donošenje novog Zakona o Ustavnom sudu BiH stoga je neophodno, zbog čega je politizacija ovog pitanja posebno problematična.* Dodatno, nastojanja da se sastav Ustavnog suda BiH izmijeni putem promjena Zakona o Ustavnom sudu BiH problematična su, jer je imenovanje stranih sudija/sutkinja, koje postavlja predsjednik/ca Evropskog suda za ljudska prava, propisano članom 4 Ustava Bosne i Hercegovine, te bi ovakve zakonske izmjene bile protivne ustavnim odredbama.

Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine također se suočava sa političkim pritiscima. Odlučujući o ustavnosti usvajanja Zakona o radu FBiH, zastupnici/ce u Parlamentu FBiH optuživali su Ustavni sud Federacije BiH da donosi “političke odluke”. Predstavnici organizacija civilnog društva upozorili su da samo *komentarisanje odluka najviših ustavno-pravnih instanci zvaničnika/ca vlasti u Bosni i Hercegovini ne doprinosi uspostavi i očuvanju vladavine prava* u Bosni i Hercegovini, jer se ustavnim sudovima mora omogućiti rad bez pritisaka i uplitanja politike.

Ustavni sud Republike Srpske i dalje *primjenjuje poslovnik koji je protuustavan* u postupku zaštite vitalnog nacionalnog interesa u Republici Srpskoj. Poziv zastupnika/ca iz bošnjačkog naroda za izmjenu ovog poslovnika još se ignoriše. Od maja 2015. godine, pred Ustavnim sudom Republike Srpske nalazi se inicijativa za ocjenu ustavnosti novog Zakona o javnom redu i miru Republike Srpske. Ustavni sud Republike Srpske još se nije očitovao o ovome.

1.5 Izbori

Pravni okvir

Centralna izborna komisija BiH raspisala je 4. maja 2016. godine lokalne izbore za 2. oktobar 2016, za sve općine i gradove u BiH, osim za grad Mostar. Ovjera prijava političkih stranaka i nezavisnih kandidata za učešće na Lokalnim izborima u BiH završena je 9. juna 2016. godine. Prijavljeno je 107 političkih stranaka, 309 nezavisnih kandidata/kinja i 58 kandidata/kinja predstavnika/ca nacionalnih manjina. Primjetan je *značajan porast broja političkih subjekata* u odnosu na Lokalne izbore 2012. godine, kada je za učešće na izborima ovjereno 85 političkih partija, 280 nezavisnih kandidata/kinja i 53 nezavisnih kandidata/kinja predstavnika/ca nacionalnih manjina.

Trenutno stanje

Odluka Ustavnog suda BiH o gradu Mostaru, koja je neophodna da bi se u ovom gradu održali lokalni izbori, još nije implementirana. Parlamentarna skupština BiH imenovala je u maju 2015. godine Interresornu radnu grupu za izmjene Izbornog zakona BiH, dok je Vijeće ministara BiH svoje predstavnike/ce u radnoj grupi imenovalo u septembru. Prema izjavama članova Interresorne radne grupe, radna grupa se uopće nije bavila pitanjem Mostara, jer je ono “stvar dogovora između SDA i HDZ-a”. Ovakve poruke pokazuju da se nastavlja praksa zaobilaženja zakonodavnih institucija pri rješavanju ključnih pravnih pitanja, koja se tretiraju kao stvar “privatnih” dogovora političkih partija. SDA i HDZ BiH su, sa svoje strane, mjesecima u

Preporuka

- U transparentnoj i demokratskoj proceduri usvojiti izmjene Izbornog zakona BiH, koje će omogućiti provođenje lokalnih izbora u gradu Mostaru.

javnost slale kontradiktorne poruke o uspjehu svojih internih pregovora, da bi mostarski odbor SDA početkom juna 2016. godine apelovao na OHR da donese odluku kojom bi se nametnulo održavanje lokalnih izbora u Mostaru prema starim, neustavnim odredbama.

Na sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, održanoj 27. aprila 2016. godine, glasalo se za čak pet prijedloga izmjena Izbornog zakona BiH, koje su predložili SDP BiH/DF, HDZ BiH, SDA/SBB, Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova i Interresorna radna grupa za izradu izmjena izbornog zakonodavstva. Prva tri prijedloga odnosila su se na izbore u Mostaru i nijedan nije usvojen. Prijedlog Interresorne radne grupe, jedini koji je usvojila Parlamentarna skupština BiH, nije sadržao odredbe u vezi s gradom Mostarom. Održavanje lokalnih izbora u ovom gradu, kojih u Mostaru nije bilo od 2008. godine, i dalje je pod velikim znakom pitanja.

1.6 Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Preporuke

- Radi unapređenja efikasnosti rada Institucije otkloniti preklapanje u obavljanju poslova između ombudsmena, te uvesti strukturiranu podjelu rada unutar Institucije;
- Pri usvajanju novog zakona o ombudsmanu za ljudska prava BiH strogo ispoštovati preporuke Međunarodnog koordinacionog komiteta i Venecijanske komisije.

Pravni okvir

Vijeće ministara BiH tek je u martu 2016. godine utvrdilo prijedlog Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH, koji je trebao biti izrađen do kraja 2015. godine. Neusvajanjem zakona u 2015. godini, dovedeno je u pitanje reakreditiranje Institucije ombudsmena kod Međunarodnog koordinacionog komiteta za akreditaciju nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava, koje je također trebalo biti završeno 2015. godine. Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH razmatrao je prijedlog zakona 5. aprila 2016. godine i vratio ga na doradu zbog negativnog mišljenja Ustavnopravne komisije.

Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH *pozdravila je nova, unapređena rješenja*⁶ u prijedlogu zakona, uključujući bolje definisane nadležnosti Institucije ombudsmena, prenošenje procedure imenovanja ombudsmena sa *ad-hoc* komisije na stalnu parlamentarnu komisiju za ljudska prava, podjelu oblasti i poslova između ombudsmana i uspostavljanje stalnog savjetodavnog tijela civilnog društva pri Instituciji ombudsmena.

Ipak, mora se istaći zabrinutost zbog činjenice da *prijedlog zakona nije u potpunosti u skladu sa preporukama Međunarodnog koordinacionog komiteta UN-a i Venecijanske komisije*. Zamjerke se odnose na diskriminatornu strukturu imenovanja tri ombudsmena samo iz konstitutivnih naroda; nedovoljno jasnu podjelu ovlaštenja između pojedinačnih ombudsmena i tri ombudsmena kao kolektiva; te na zadržavanje postojećeg neefikasnog načina donošenja odluka. Zabrinjavaju najave pojedinih zastupnika/ca iz reda hrvatskog naroda da neće dopustiti podjelu poslova i procesa donošenja odluka, čak i po cijenu obaranja prijedloga zakona u cjelini.

⁶ Komentar na novi zakon koji je objavila Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH dostupan je na lokaciji: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2016/03/HRP-20_ombudsmani-komentaR_02.pdf (2016-7-1)

Trenutno stanje

Odlukom Parlamentarne skupštine BiH, u *novembru 2015. godine imenovana su tri ombudsmena/ke* na period od šest godina, od čega je samo jedan novoimenovan.

Početakom 2016. godine, Institucija ombudsmana BiH pristupila je određenim *internim promjenama*, te je došlo do usvajanja nove strategije djelovanja ove institucije. U prethodnom periodu zabilježeni su određeni pozitivni pomaci, poput provođenja konsultacija sa predstavnicima civilnog društva u Sarajevu i Banjoj Luci, te izrade dva specijalna izvještaja.⁷ Institucija je u maju 2016. godine dostavila godišnji izvještaj o radu Parlamentarnoj skupštini BiH. Za pohvalu je intenziviranje djelovanja na terenu kroz uredovne dane (Institucija ombudsmana od 2016. godine prisutna je i u Bijeljini). Nažalost, ni godinu dana nakon što je dobila zahtjev od Parlamentarne skupštine BiH, Institucija ombudsmana nije izradila specijalni izvještaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba. Finaliziranje ovog izvještaja, najavljeno je za ljeto 2016. godine.

Proces donošenja odluka i dalje je izrazito neefikasan i spor, a nekad i onemogućava donošenje određenih odluka. Tri ombudsmena moraju donositi jednoglasne odluke o svim pitanjima, čak i o odobravanju godišnjih odmora uposlenih.

Od donošenja *Zakona o zabrani diskriminacije* 2009. godine do danas nije postignut napredak u provedbi ovog zakona (vidjeti: 3.6 *Suzbijanje diskriminacije*).

Iako Zakon propisuje posebnu budžetsku stavku za finansiranje Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije unutar Institucije ombudsmana BiH, ova sredstva nikada nisu obezbijeđena. Kada je riječ o internoj strukturi i kapacitetima, Institucija nije bila u prilici da popuni nedostajuća radna mjesta. Još nisu otvoreni područni uredi (u Bihaću, Doboju, Foči, Bijeljini, Zenici itd.), iako su predviđeni unutrašnjom sistematizacijom.

Ograničavanje finansijskih i kadrovskih kapaciteta Odjela značajno ograničava vršenje zakonom uspostavljenih nadležnosti, a pogotovo provođenje istraživanja i predlaganje zakonskih rješenja kojima bi se standardi ljudskih prava u zemlji podigli na viši nivo.

⁷ Specijalni izvještaj o pristupačnosti radnih prostora zakonodavnih tijela u Bosni i Hercegovini osobama sa invaliditetom i Specijalni izvještaj o (ne)poštovanju ljudskih prava i prava iz oblasti rada u kompaniji Boksit u Milićima

1.7 Civilno društvo

Preporuke

- Raditi na dosljednoj primjeni postojećeg Sporazuma za saradnju organizacija civilnog društva i institucija na nivou BiH, te uspostavi sličnih mehanizama na entitetskom nivou;
- Implementirati transparentne i inkluzivne mehanizme za javne konsultacije s organizacijama civilnog društva na svim nivoima vlasti;
- Usvojiti strategiju za razvoj civilnog društva na državnom i entitetskim nivoima, uz konkretne mjere koje će uključiti sistematsko finansiranje kroz odgovarajuće fondove i uključivanje civilnog društva u proces izrade i donošenja javnih politika i zakona.

Pravni okvir

U prethodnom periodu nije bilo promjena zakonskog okvira za djelovanje organizacija civilnog društva u BiH. Različiti nivoi vlasti imaju svoje zakone o udruženjima i/ili fondacijama. Ministarstvo pravde BiH, krajem 2015. godine dostavilo je u parlamentarnu proceduru *Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udruženjima i fondacijama BiH*,⁸ kojim se ukida zabrana da političko-administrativne jedinice osnivaju i registruju udruženja na nivou Bosne i Hercegovine, čime bi se dodatno oslabio kredibilitet nevladinih organizacija kao korektivnog faktora i otežao njihov rad. Ministarstvo je povuklo, a zatim vratilo prijedlog zakona u parlamentarnu proceduru.

Trenutno stanje

Još ne postoji stvarna saradnja između države i organizacija civilnog društva. Dok na državnom nivou postoji mehanizam koji ne funkcioniše, na entitetskom nivou ne postoje nikakvi institucionalni mehanizmi za saradnju između vladinog i nevladinog sektora, ni volja za njihovo uspostavljanje. Podrška države radu organizacija civilnog društva nije transparentna, a mehanizmi i kriteriji za dodjelu sredstava su proizvoljni i zavise od institucije koja dodjeljuje sredstva.

U februaru 2016. godine, predsjedavajući Vijeća ministara BiH najavio je konkretne aktivnosti na revidiranju teksta Sporazuma o saradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH iz 2007. godine, koji nikada nije implementiran. Vijeće ministara BiH formiralo je komisiju za reviziju sporazuma još 2014. godine, ali još nije zabilježen nikakav napredak na tom planu. Da bi se ovaj proces ubrzao, pokrenuta je peticija za Inicijativu za hitnu uspostavu institucionalnog mehanizma dijaloga i saradnje Vijeća ministara BiH sa civilnim društvom, koju je Centar za promociju civilnog društva 10. juna uručio kabinetu predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH.⁹

Pravila za konsultacije sa civilnim društvom pri izradi pravnih propisa postoje već duže vrijeme, ali se uglavnom ne sprovode. Ministarstvo pravde BiH izradilo je novi *Pravilnik za konsultacije u izradi pravnih propisa u BiH*, o kojem je održalo konsultacije sa predstavnicima/cama civilnog društva krajem aprila 2016. godine. Novost je uspostavljanje zvanične online platforme za konsultacije državnih institucija sa zainteresiranom javnošću i organizacijama civilnog društva pri izradi pravnih propisa.¹⁰ Pravilnik još nije zvanično usvojen, dok je platforma počela raditi, iako još nije u potpunosti funkcionalna.

Još ne postoji jedinstveni registar udruženja i fondacija u BiH. Na sastanku Ministarske konferencije, u martu 2016. godine utvrđen je sporazum o tehničkoj saradnji za uspostavu internet stranice udruženja i fondacija registriranih na svim nivoima u BiH. Sporazum su potpisali predstavnici/e

8 https://www.parlament.ba/sadrzaj/zakonodavstvo/u_proceduri/default.aspx?id=59432&langTag=bs-BA&pri=b (2016-7-1)

9 http://www.cpcd.ba/bs/vijesti/uru_en_spisak_potpisnika_peticije_za_uspostavu_dijaloga_i_saradnje_vije_a_ministara_bih_sa_civilnim_drustvom.html# (2016-7-1)

10 Platforma eKonsultacije: <https://ekonsultacije.gov.ba/> (2016-7-1)

federalnog i nekih kantonalnih ministarstava pravde, dok je ostalim ministarstvima ostavljena mogućnost da ga naknadno potpišu, što pokazuje da i dalje ne postoji politička volja za uspostavljanje jedinstvenog registra organizacija civilnog društva na nivou BiH. Zabilježene su i aktivnosti kojima se ugrožava rad postojećih organizacija civilnog društva, konkretno sigurnih kuća u Federaciji BiH (vidjeti: 3.3 *Prava žena i rodna ravnopravnost*).

1.8 Reforma javne uprave

Preporuke

- Uspostaviti novi strateški okvir za nastavak reformskog procesa u skladu sa najboljim praksama participativnih procesa, uz konsultacije sa organizacijama civilnog društva, ekspertskom i akademskom zajednicom;
- Uključiti javnost i zainteresovane strane u sve zakonodavne inicijative u oblasti javne uprave, uz adekvatne konsultacije, javne rasprave i analize procjena učinka, te pravovremeno i adekvatno obavještavati javnost o ovim procesima.

Pravni okvir

Reforma javne uprave postaje, ako već i nije, jedan od najdužih reformskih procesa u Bosni i Hercegovini. Pokrenuta 2003. godine, odgovarajućim odlukama Vijeća ministara BiH i entitetskih vlada, pod pritiskom međunarodne zajednice, a zatim i uz njenu izdašnu finansijsku podršku, 2006. godine je intenzivirana usvajanjem Strategije reforme javne uprave i Akcionog plana njenog provođenja za period od 2006 do 2010. godine. Nakon 2010. godine, uvažavajući činjenicu da Akcioni plan u značajnoj mjeri nije proveden, usvojen je revidirani Akcioni plan za period od 2011. do 2014. godine. I pored namjere da se nakon ovog perioda pripremi i usvoji Akcioni plan 2, koji je predviđen i samom Strategijom reforme javne uprave, do danas ovaj Akcioni plan nije usvojen, a reforma javne uprave u Bosni i Hercegovini je proces koji se odvija izuzetno sporo.

Trenutno stanje

S ciljem prevazilaženja postojećeg zastoja u reformi javne uprave, Vijeće ministara BiH je još 2015. godine zadužilo Ured koordinatora za reformu javne uprave da pokrene aktivnosti na razvoju novog srednjoročnog Strateškog okvira za reformu javne uprave do 2020. godine. U tom smislu Ured koordinatora je ponudio Operativni plan za pripremu novog strateškog okvira, za koji u Uredu smatraju da nudi cjelovit pristup izradi nove strategije i akcionog plana za reformu javne uprave kroz međuvladine radno-konsultativne strukture četiri upravna nivoa, koji će razvijati, usaglašavati i utvrđivati finalni prijedlog Strateškog okvira reforme javne uprave. Ponuđena struktura Strateškog okvira obuhvata pet oblasti: razvoj politika i koordinaciju, javnu službu i upravljanje ljudskim potencijalima, odgovornost, pružanje usluga i upravljanje javnim finansijama. Predviđeno je i usaglašavanje Strateškog okvira sa prioritetima Reformske agende za BiH za period od 2015. do 2018. godine. Dok je pripreman ovaj izvještaj, Vlada Federacije BiH je podržala ovaj koncept nastavka rada na reformi javne uprave, te zadužila predstavnike/ce FBiH da daju puni doprinos u predstojećim aktivnostima.

Imajući u vidu deset godina dugo iskustvo provođenja reforme javne uprave, ostaje krajnje upitno da li će ponuđena struktura, uz zadržavanje postojeće pozicije Ureda koordinatora pri kabinetu predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH, koja je izrazito neprimjerena ozbiljnosti njegovog mandata, biti uspješna u ostvarivanju visokog nivoa saradnje, konsultacija i koordinacije brojnih organa svih nivoa javne uprave u BiH.

U međuvremenu, problemi i nedostaci javne uprave u BiH ostaju gotovo nepromijenjeni. U nekim oblastima situacija se čak i pogoršava. I dalje je istaknut problem zapošljavanja u javnoj upravi kao proces koji se nalazi pod izuzetno jakim političkim uticajem. Usvajanjem amandmana na Zakon o državnoj službi FBiH iz 2015. godine ukinuta je kategorija „rukovodećih državnih službenika“, čime sekretari/ke organa uprave, pomoćnici/e rukovoditelja/ki organa uprave i glavni inspektori/ce prestaju biti državni službenici. Ova radna mjesta ostaju u sistemu uprave, ali će njih popunjavati, kako je amandmanima utvrđeno „lica koja nisu državni službenici“, čiji će mandat trajati koliko i mandat njihovih imenovanih rukovodilaca. Direktno posljedice ovih izmjena su povećanje broja zaposlenih u javnoj upravi i jačanje direktnog političkog uticaja na javnu upravu. Zabrinjava postojanje indicija da će se sličnim zakonskim intervencijama djelovati i na nivou BiH i Republike Srpske. Potpredsjednik FBiH Milan Dunović podnio je zahtjev za ocjenu ustavnosti usvojenih izmjena zakona, te za privremenu obustavu primjene spornih članova. Ustavni sud FBiH donio je krajem juna 2016. godine odluku o privremenoj obustavi primjene članova 11a i 75b do konačne odluke o ustavnosti po ovoj apelaciji.

Pravo na pristup informacijama i dalje je oblast u kojoj nema značajnijeg napretka u odnosu na ono što je postignuto samim usvajanjem Zakona o slobodi pristupa informacijama, a to je imenovanje službenika/ca koji su odgovorni za postupanje po zahtjevima za pristup informacijama u određenom broju institucija, uz činjenicu da se po ovim zahtjevima u većini slučajeva i postupa, pri tome ne ulazeći u procjenu kvaliteta izdatih rješenja o pristupu informacijama. U ovoj oblasti dominira reaktivni model transparentnosti (pristup informacijama se omogućava tek na zahtjev, a ne proaktivno) za koji nema opravdanja, ako se ima u vidu da su javne institucije u većini slučajeva pozitivno odgovorile na zahtjeve za pristup informacijama.

Problem transparentnosti naročito je prisutan u oblasti javnih finansija i budžeta. U Bosni i Hercegovini još se ne može govoriti o ustaljenoj praksi objavljivanja informacija i izvještaja o budžetu, ni o sistematskom nastojanju da se građani i građanke uključe u procese donošenja odluka o budžetu. Ministarstva finansija na svim nivoima uprave u Bosni i Hercegovini u pravilu se ne odazivaju na pozive za učešće u aktivnostima organizacija civilnog društva, kojima se nastoji napraviti iskorak u procesima praćenja i monitoringa javnih finansija i budžeta.

2. VLADAVINA PRAVA I KORUPCIJA

2.1. Pravosudni sistem

Preporuke

- Hitno usvojiti Akcioni plan za Strategiju reforme sektora pravde u BiH, ubrzati rad institucija na ispunjenju obaveza koje su uzrokovane dosadašnjim kašnjenjem, te definirati odgovornost institucija za neispunjenje obaveza preuzetih ovim dokumentom;
- Ažurirati postojeći Pravilnik o sukobu interesa članova Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (uvođenje pravila o kontroli i provjeri imovinskih kartona članova VSTV-a BiH, ali i ostalih sudija/sutkinja i tužilaca/teljica), te izrada smjernica o sukobu interesa za cijelo pravosuđe.

Reforma sektora pravosuđa

Sa zakašnjenjem od skoro dvije godine, u decembru 2015. godine usvojena je Strategija za reformu sektora pravde od 2014. do 2018. godine, ali nije usvojen Akcioni plan, koji je Ministarstvo pravde uputilo Vijeću ministara BiH. Prva Ministarska konferencija održana je 8. marta 2016. godine, ali je bila zatvorena za organizacije civilnog društva, koje su dotad bile uključene u praćenje prethodne i izradu nove strategije. Stručnu i tehničku podršku u pripremi i održavanju ministarskih konferencija, te praćenju i izvještavanju o napretku i dalje će pružati Tehnički sekretarijat, u koji će biti uključeni predstavnici/e državnog i entitetskih ministarstava pravde, Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i Pravosudne komisije Brčko Distrikta. Malo se govorilo o suštinskim stvarima, kao što su kašnjenja u sprovođenju mjera i aktivnosti predviđenih Strategijom i upitno je ispunjenje aktivnosti planiranih za 2016. godinu.

Posljednja sjednica *Struktuiranog dijaloga o pravosuđu između EU i BiH* održana je u februaru 2016. godine. Prijedlog nacrtu Zakona o sudovima nije usaglašen, jer se predstavnici/e Republike Srpske ne slažu sa proširenjem nadležnosti Suda BiH na krivična djela obuhvaćena entitetskim zakonima, te uslovljavaju osnivanje višeg suda BiH ukidanjem proširene nadležnosti Suda BiH. Ovi sastanci su pokazali da je BiH pravosuđe u velikoj mjeri još podložno političkim uticajima i da vlasti u BiH i dalje ne shvataju ozbiljno obim i značaj reformi koje je neophodno provesti da bi se ispunili zahtjevi iz poglavlja 23 i uskladila legislativa BiH sa pravnom stečevinom Evropske unije.

Nezavisnost i transparentnost rada pravosuđa

Pravosudne institucije i dalje su izložene političkim pritiscima i uplitanju izvršne i zakonodavne vlasti u njihov rad. Predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik i dalje koristi *prijetnje referendumom* za direktan uticaj na prioritete i način sprovođenja mjera iz Strategije reforme pravosuđa. *Otvoreni pritisci na rad Suda BiH i Tužilaštva BiH* zabilježeni su nakon hapšenja predsjednika SBB-a Fahrudina Radončića, u trenutku kada se dogovaralo koaliciono partnerstvo između njegove stranke i SDA/HDZ BiH. Predstavnici ovih stranaka, uključujući i aktuelnog člana Predsjedništva BiH Bakira Izetbegovića, javno su sugerisali da bi Radončića trebalo pustiti da se brani sa slobode zbog stabilnosti vladajuće koalicije. Tužilaštvo se nekoliko puta oglasilo povodom pritisaka kojima je izloženo u ovom slučaju, a naročito kontinuirane kampanje koju protiv njega vodi "Dnevni avaz", list u vlasništvu Fahrudina Radončića. Povjerenje građana/ki u rad sektora pravosuđa je na veoma niskom nivou. Prema mišljenju građana/ki, korupcija i politički uticaj na sudije/tkinje i tužioce/teljke najveći su problemi pravosuđa, za šta najodgovornijim smatraju vlasti, ali i lošu organizaciju pravosudnog sistema, za koju krive sudove,

tužilaštva i VSTV BiH.¹¹ U odnosu na prethodni period, javnost je u većoj mjeri uskraćena za informacije o procesima unutar pravosuđa. Dio institucija dosta uredno, ali veoma šturo, izvještava o rezultatima svog rada.

Efikasnost pravosuđa

U prethodnom periodu nastavljen je pozitivan trend povećanja efikasnosti rada sudova i tužilaštava kad je riječ o smanjenju starosne strukture predmeta (riješeno preko 180.000 najstarijih predmeta), smanjenju trajanja stečajnih predmeta (za 4%), smanjivanju broja neriješenih predmeta (29% u odnosu na prethodnu godinu), te rješavanju predmeta male vrijednosti (40.07%). Počela je primjena Uputstva za izradu planova za rješavanje predmeta koje je VSTV BiH izradio u januaru 2015. godine. Pozitivna je činjenica da su sudovi u BiH u 2015. godini realizovali 84% predmeta predviđenih za tu godinu. Stalna komisija za efikasnost sudova VSTV-a BiH usvojila je 9. marta 2016. godine prijedlog da se u svim prvostepenim i drugostepenim sudovima u BiH provode “sedmice sudske nagodbe”, u kojima se zakazuju ročišta za što više predmeta u kojima postoji mogućnost sklapanja sudske nagodbe i rješavanja sporova mirnim putem. U aprilu 2016. godine potpisan je Protokol o uspostavi Foruma za saradnju između okružnih tužilaštava i MUP-a RS s ciljem poboljšanja saradnje između policije i tužilaca u svim segmentima krivične istrage.

Još nije finalizirana izgradnja savremenog, visoko sigurnosnog državnog zaptora za počinitelje najtežih krivičnih djela.

Odgovornost i profesionalizam

Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH donijelo je Akcioni plan za 2015. i 2016. godinu s ciljem unapređenja upravljanja, odgovornosti i integriteta pravosuđa, te jačanja povjerenja javnosti. Mjerama iz Akcionog plana nastoji se osigurati poboljšanje metoda i selekcije, sastava i izbora članova/ica VSTV-a BiH. Radi povećanja njihovog integriteta i legitimiteta potrebno je što prije ažurirati postojeći Pravilnik o sukobu interesa članova/ica VSTV-a BiH (uvođenje pravila o kontroli i provjeri imovinskih kartona članova VSTV-a BiH, ali i ostalih sudija/kinja i tužilaca/teljki), te izraditi smjernice o sukobu interesa za cijelo pravosuđe. Iako je Ured disciplinskog tužioca izvijestio da je u protekloj godini pokrenuto najviše disciplinskih postupaka od osnivanja Ureda, postoji potreba da se uradi nezavisna procjena pravilnosti dosadašnje politike disciplinskog sankcionisanja, te institucionalnog položaja i efikasnosti Ureda disciplinskog tužioca i razmotri potreba normativne dorade disciplinskih mjera. Prema izvještaju Ureda disciplinskog tužioca, pokrenuto je 26 postupaka protiv 31 nosioca pravosudnih funkcija, uključujući dva predsjednika suda, jednog sudije Vrhovnog suda FBiH, te tri tužioca Tužilaštva BiH; šest zahtjeva za privremeno udaljenje sa vršenja dužnosti protiv šest nosilaca pravosudnih funkcija). Okončano je 27 disciplinskih postupaka. Četiri tužene sudije i tužioca više ne obavljaju funkciju, izrečena je jedna mjera razrješenja dužnosti i podnesene su tri ostavke u toku disciplinskog postupka.

¹¹ Dijagnostička analiza integriteta pravosudnog sektora i mogućih rizika od nastanka korupcije ili neetičnog ponašanja u pravosuđu, USAID, februar 2016.

2.2 Borba protiv korupcije

Preporuke

- Hitno ojačati odredbe Zakona o sukobu interesa i uvesti nezavisno tijelo za nadzor nad njegovim provođenjem (proširivanje komisije uključivanjem predstavnika/ca civilnog društva, ili uključivanje jednakog broja predstavnika/ca pozicijskih i opozicijskih stranaka);
- Podići nivo provjere i uvesti novčane sankcije za netačne prijave imovinskih kartona imenovanih zvaničnika/ca Centralnoj izbornoj komisiji BiH.

Pravni okvir

Primjenom izmjena Zakona o sukobu interesa u BiH iz 2013. godine, nadležnost za provođenje zakona prešla je sa nezavisnog tijela na Parlamentarnu komisiju (šest članova/ica Parlamenta BiH i tri direktora Agencije za prevenciju i koordinaciju borbe protiv korupcije u BiH). Izmjene zakona urušile su njegov okvir prebacivanjem odlučivanja na predstavnike/ce parlamentarnih stranaka, prebacivanjem specifičnih nadležnosti na različite administrativne nivoe, te umanjivanjem odredbi o utvrđivanju sukoba interesa i propisanih sankcija. Nakon što su spriječene nepovoljne izmjene i dopune Zakona o slobodi pristupa informacijama u BiH 2013. godine, u izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti na ovom polju. Ipak, u implementaciji Zakona o slobodi pristupa informacijama u BiH i dalje ima manjkavosti, posebno kroz odbijanje pristupa informacijama usljed zaštite privatnosti trećih lica, naročito u slučajevima tenderske i slične dokumentacije, te informacija o plaćama i naknadama zvaničnika/ca i zaposlenih u javnoj administraciji. Imovinski kartoni imenovanih zvaničnika/ca bili su predmet redovne četvrte evaluacije GRECO komisije, održane na ljeto 2015. godine. I dalje nema provjere informacija navedenih u imovinskim kartonima, te se i dalje uočavaju isti problemi (kandidati/kinje ne prijavljuju svu imovinu, a posebno imovinu u vlasništvu bliskih srodnika, finansijske informacije su nepotpune i sl.).

Trenutno stanje

U maju 2016. godine usvojene su izmjene Zakona o finansiranju političkih partija, kojima je adresirano pet od devet preporuka GRECO-a, ali nijedna od njih u potpunosti. Interresorna radna grupa propustila je u izmjenama riješiti najvažnija pitanja za uspostavljanje efikasne kontrole nad finansiranjem stranaka - preciziranje nadležnosti Centralne izborne komisije kod revizije troškova stranaka, te promovisanje korištenja jedinstvenih bankovnih računa za transakcije političkih partija. Uredbe koje su usvojene imaju značajne nedostatke - predloženo je uvođenje obaveze strankama da objavljuju informacije o troškovima i prihodima na svojim web stranicama, ali nisu propisani ni forma ni rokovi objavljivanja; propisana je obaveza izvještavanja o koristi ostvarenoj od povezanih lica, ali nisu definisana "povezana lica", niti precizirana provedba odredbe; sankcije za kršenje zakonskih odredbi nisu dovoljno pooštrene, te se i dalje više isplati platiti kaznu, nego poštovati zakonske odredbe.

Generalna ocjena je da je ponovo propuštena prilika za suštinsko unapređenje zakonskog okvira, te ni pet godina nakon objavljivanja prvog izvještaja GRECO-a iz trećeg kruga evaluacije, BiH nije ispunila preporuke koje se odnose na finansiranje stranaka s ciljem unapređenja transparentnosti i odgovornosti političkih partija.

3. LJUDSKA PRAVA I ZAŠTITA PRAVA MANJINA

Preporuka

- Hitno postići politički dogovor između Vijeća ministara BiH i entiteta da bi se pristupilo izradi, a zatim i provedbi strategije za ljudska prava i osnovne slobode BiH.

3.1 Međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava

Bosna i Hercegovina je ratificirala sve važnije UN-ove i međunarodne konvencije za zaštitu ljudskih prava. Principi Evropske konvencije o ljudskim pravima ugrađeni su u Ustav BiH, koji također garantuje supremaciju ove konvencije nad nacionalnim zakonodavstvom. BiH je ratifikovala i nove međunarodne dokumente, ali se preuzete obaveze u praksi ne provode. Znakovit je primjer Istanbulske konvencije (vidjeti: 3.3 *Ženska prava i rodna ravnopravnost*), koju je BiH ratifikovala 2013. godine. U julu 2015. godine usvojena je Okvirna strategija za provedbu Istanbulske konvencije, ali je Republika Srpska odbila da je podrži, te je od početka onemogućeno da se konvencija provede sinhronizovano u cijeloj državi.

Primjetan je veoma nizak nivo saradnje nadležnih ministarstava i civilnog društva, kada je riječ o izvještavanju o provedbi međunarodnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava. Vijeće ministara BiH i dalje rijetko, ili nikako, ne vrši konsultacije sa civilnim društvom prilikom izrade izvještaja predviđenih međunarodnim dokumentima.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH planiralo je izradu strategije za ljudska prava BiH u 2016. godini. Usvajanjem ove strategije stvorio bi se opći okvir za zaštitu i promociju ljudskih prava, te provedbu preporuka međunarodnih tijela (Vijeće Evrope, UN, EU) u ovoj oblasti. Prema planu ministarstva, strategija bi trebala biti završena u četvrtom kvartalu ove godine, ali radna grupa za izradu strategije još nije imenovana s obzirom na to da Republika Srpska odbija imenovati predstavnika/cu u radnu grupu. Neophodno je hitno postići politički dogovor između Vijeća ministara BiH i entiteta da bi se pristupilo izradi ove strategije.

3.2 Sloboda okupljanja i udruživanja

Pravni okvir

U Republici Srpskoj od 2008. godine zabranjeno je okupljanje ispred javnih institucija. Slične restriktivne mjere usvojene su i u Tuzlanskom kantonu kroz Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju TK-a,¹² koji je stupio na snagu u oktobru 2015. godine. Izmjenama zakona, policiji je dato pravo da u svakom pojedinačnom slučaju arbitrarno procijeni sigurnu udaljenost javnog skupa od "objekata koji se posebno čuvaju", to jest od zgrada institucija, te da odredi koja je dozvoljena/zabranjena blizina u odnosu na objekte javnih institucija pri organizovanju javnih skupova. Do ove odluke, obespravljani radnici/e u Tuzlanskom kantonu svake srijede mirno su protestovali ispred pravosudnih institucija u Tuzlanskom kantonu.

¹² Službene novine Tuzlanskog kantona, 11/2015, dostupno na lokaciji: http://www.skupstinatk.kim.ba/Dokumenti/sl_novine/2015/Sluzbene%20novine%20TK%20br.%2011%20-%202015.pdf (2016-7-1)

Trenutno stanje

Vlast u Republici Srpskoj još prednjači kada je riječ o pritiscima i ograničavanju rada organizacija civilnog društva, te autoritarno ponašanje prema političkim neistomišljenicima. U Republici Srpskoj je 14. maja 2016. godine održan protest opozicionih stranaka, praćen izrazito antidemokratskim reakcijama vlasti. Izjave zvaničnika/ca Vlade i Predsjednika RS-a povodom najavljenih protesta obilovale su nacionalističkom i huškačkom retorikom, koja se nadovezala na višemjesečnu kampanju optuživanja Saveza za promjene za “antisrpsko” djelovanje na državnom nivou. Opozicione partije tako su optuživane za pokušaj “destabilizacije Republike Srpske”, “loše namjere prema srpskom narodu” i saradnju sa “neprijateljskim spoljnim i unutrašnjim faktorima” (među kojima su spominjani “Britanci i Turci” i bošnjački političari). Posebno je poražavajuća politička instrumentalizacija medija u Republici Srpskoj za linč-kampanju vlasti protiv opozicije, u kojoj su objavljivane čak i falsifikovane potvrde o finansiranju opozicionih stranaka od Fonda za otvoreno društvo BiH. Medijska hajka na proteste kulminirala je iznošenjem tvrdnji da su protesti u Banjoj Luci dio plana Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država da započnu “novi rat na Balkanu” („Nezavisne novine“). S druge strane, predstavnici/e opozicionih stranaka tvrdili su da im je sa više strana prijavljeno da su zaposleni u javnim institucijama bili prisiljavani, pod prijetnjom otkaza, da se upisuju na spiskove za podršku kontra-protestu koji je Vlada Republike Srpske organizovala na glavnom gradskom trgu, pod sloganom „Srcem za Srpsku – stop izdaji!“.

Pored medijske kampanje, SNSD je zakupio prostor glavnog gradskog trga u trajanju od mjesec dana da bi spriječio izdavanje dozvole za korištenje te javne površine za druga lica, iako za sve to vrijeme na tom prostoru nije organizovao ništa osim kontra-protesta 14. maja. Iako je protest opozicije blagovremeno i u skladu sa zakonom prijavljen nadležnim organima, organizatorima je izdata zabrana održavanja protesta u pokretu nakon najave kontra-protesta vlasti. Pored ove, uvedene su i zabrane rada svih objekata u širem centru grada i prodaje alkohola u prodavnicama. Na dan protesta kontrolisana su i vozila koja ulaze u Banju Luku, te je nekoliko autobusa bilo spriječeno da uđe u grad. Medijska propaganda i stroge policijske mjere bezbjednosti dovele su do toga da većina građana/ki Banje Luke tog dana nije ni izašla iz kuće, ili je napustila grad, te su i protestu i kontra-protestu uglavnom prisustvovali članovi/ce političkih stranaka. Ono što je obilježilo oba skupa jeste prisustvo kćerke ratnog zločinca Radovana Karadžića, Sonje Karadžić, na protestu opozicije i sina generala Ratka Mladića, na kontra-protestu vlasti, što pokazuje da se obje političke opcije u Republici Srpskoj i dalje oslanjaju na nacionalizam kao način prikupljanja političkih poena.

Postupanje vlasti u Republici Srpskoj u ovom slučaju predstavlja nastavak politike zastrašivanja i diskreditovanja svakog pokušaja kritike vlasti. Organizacije civilnog društva u Republici Srpskoj godinama su izložene takvim pritiscima, od konstantnih optužbi za “izdaju”, stavljanja na „crne liste“ nakon podrške radnicima u Tuzli 2014. godine,¹³ pa do faktičkih zabrana okupljanja sa kojima se više puta suočavala Oštra nula iz Banje Luke.

¹³ <http://www.slobodnaevropa.org/a/protest-vlasti-i-opozicije-u-republici-srpskoj-partokratija-i-autokratija/27717625.html> (2016-7-1)

Odbijanje odobrenja dozvole za korištenje javnih površina po pravilu se saopštava usmeno i obrazlaže “internim odlukama zaposlenih u opštini”, čime se onemogućava pokretanje žalbenog postupka, jer ne postoji nikakav pisani trag zabrane.

3.3 Prava žena i rodna ravnopravnost

Preporuke

- Na adekvatan način riješiti pitanje osnivanja, funkcionisanja i finansiranja sigurnih kuća u FBiH, te unaprijediti institucionalni okvir za borbu protiv nasilja u porodici na svim nivoima;
- Uvesti rodnu kvotu od 50% žena i muškaraca na kandidatskim listama, te poduzeti dodatne mjere koje se odnose na učešće manje zastupljenog spola (npr. kroz dodjeljivanje mandata sa kompenzacijskih listi);
- Kroz Gender akcioni plan i godišnje operativne planove po GAP-u, provoditi mjere za uključivanje ravnopravnosti spolova u nastavne sadržaje;
- Ujednačiti pravo na porodijske naknade kroz poseban zakon i fond na nivou FBiH.

Pravni okvir

Vijeće ministara BiH usvojilo je u julu 2015. godine Okvirnu strategiju za provedbu Istanbulske konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za razdoblje od 2015. do 2018. godine,¹⁴ ali nema njene provedbe. Poseban problem je slaba implementacija na nižim nivoima vlasti. Vlada Republike Srpske nije dala saglasnost za strategiju, smatrajući da se dokument bavi pitanjima iz nadležnosti entiteta.

Trenutno stanje

Žene ostaju podzastupljene u vladama na svim nivoima. Trenutno, samo 23 (14,8%), od 152 ministarske pozicije u BiH pripada ženama, a zastupljenost žena u parlamentima je manja od 20%. Procenat žena u upravljačkim tijelima političkih stranaka je između 10% i 20%. U proteklom periodu, vladajuće stranke pokazale su zabrinjavajuću tendenciju da predlažu zakonska rješenja koja bi dodatno pogoršala ovu situaciju. Prijedlog Interresorne radne grupe za izmjene Izbornog zakona BiH predviđao je brisanje odredbe o ravnomjernom rasporedu kandidatkinja na izbornim listama (minimalno jedna žena među prvih troje kandidata, dvije u prvih pet, tri u prvih osam itd.). Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova ocijenila je kao retrogradan Prijedlog Interresorne radne grupe,¹⁵ te je na kraju usvojen bez sporne odredbe, koja je izmijenjena *ad hoc* amandmanskim djelovanjem na samoj sjednici.¹⁶ Kao odgovor na prijedlog Interresorne grupe, Sarajevski otvoreni centar je izradio prijedlog koji uvodi izbornu kvotu od 50% i obavezu naizmjeničnog raspoređivanja kandidata i kandidatkinja na listama. Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH uputila je ovaj prijedlog u parlamentarnu proceduru, ali ga Predstavnički dom Parlamentarne skupštine nije usvojio.

Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, na inicijativu Sarajevskog otvorenog centra i Agencije za ravnopravnost spolova BiH, predložila je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH, koji predviđa uvođenje kvote od 40% manje zastupljenog spola u sastavu Vijeća ministara i obavezu njenog ispunjavanja da bi Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH potvrdio imenovanje Vijeća ministara BiH. Predstavnički dom Parlamentarne

¹⁴ Strategija je dostupna na lokaciji: http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2015/10/CAHVIO_Strategija.pdf (2016-7-1)

¹⁵ Mišljenje Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova, dostupno na lokaciji: https://www.parlament.ba/sadrzaj/plenarne_sjednice/Default.aspx?wsid=88229 (2016-7-1)

¹⁶ Obavještenje sa 28. sjednice PD PSBiH, dostupno na lokaciji: https://www.parlament.ba/sadrzaj/plenarne_sjednice/Default.aspx?wsid=88893 (2016-7-1)

skupštine BiH prijedlog je usvojio u prvom, ali odbio u drugom čitanju (maj 2016. godine).

Prava porodilja u BiH nisu regulisana jedinstvenim propisom, već zakonskim propisima na nivou entiteta, kantona i Brčko Distrikta. U Republici Srpskoj, porodiljske naknade ujednačene su i relativno redovno se isplaćuju, dok se u FBiH ova prava i dalje razlikuju u odnosu na mjesto prebivališta i sektor rada (državni ili realni sektor).¹⁷ Udruženje Žene ženama je, u saradnji sa partnerskim organizacijama iz cijele BiH, pokrenulo kampanju (*Ne*) *Diskriminacija porodilja u FBiH*,¹⁸ kojom se nastoji uticati na institucije s ciljem rješavanja ovog problema. U martu 2016. godine, Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH usvojio je Inicijativu za izjednačavanje porodiljskih naknada u FBiH, koju je pokrenuo Klub parlamentarki na prijedlog udruženja Žene ženama. Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH izradilo je dva prijedloga za obezbjeđivanje naknade nezaposlenim porodiljama, u okviru interresorne grupe u čijem radu učestvuju i organizacije članice Mreže Womennet. U aprilu 2016, Vlada FBiH je formirala Radnu grupu za izradu prijedloga rješenja za zaposlene porodilje, koju čine predstavnici/e federalnih i kantonalnih ministarstava, od koje se očekuje da svoje prijedloge dostavi Vladi do kraja juna.

Nije bilo pomaka na polju učešća žena na tržištu rada. Žene su i dalje manje plaćene, te je manja stopa zaposlenosti žena u odnosu na muškarce i kontinuirano čine oko 41% ukupnog broja registrovanih zaposlenih, te oko 52% registrovanih nezaposlenih osoba u BiH. Još je ustaljena praksa da se ženama prilikom intervjua za posao postavlja pitanje o planiranju trudnoće, kao i otkazivanje radnog odnosa kada žena ostane trudna. Većina žena ne prijavljuje ovakve slučajeve, jer ne može priuštiti plaćanje sudskih troškova. U Republici Srpskoj, novi Zakon o radu više nema precizne odredbe o isplati plaće i doprinosa za vrijeme porodiljskog odsustva. Nove odredbe propisuju samo da se sva plaćena odsustva zbog rođenja djeteta, kao i beneficije u slučaju njege djece koja imaju posebne potrebe, isplaćuju na teret Javnog fonda za dječiju zaštitu Republike Srpske. Ovako formulisane odredbe impliciraju da su poslodavci rasterećeni ranijih obaveza, što bi teoretski trebalo umanjiti diskriminaciju žena na osnovu trudnoće i materinstva. U praksi, pak, postoji opasnost da će naknade biti neredovne, jer se fond nalazi u finansijskim problemima. Pored toga, nadležne službe još nemaju jasne instrukcije postupanja po novom zakonu, te se i dalje primjenjuje praksa iz starog zakona.

Obrazovanje je jedan od ključnih faktora koji utiče na odnose na tržištu rada i izbor zanimanja. Nadležna ministarstva obrazovanja u BiH ne rade ništa da obezbijede planove, programe i metodologije koje garantuju eliminaciju stereotipnih programa, koji za posljedicu imaju diskriminaciju i nejednakost među spolovima.

FBiH i dalje ne ispunjava obavezu finansiranja sigurnih kuća u omjeru 70:30% sa kantonima, propisanu Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.

¹⁷ Diskriminacija porodilja potvrđena je i u Specijalnom izvještaju Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH, koji je dostupan na lokaciji: http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2015102111102085bos.pdf (2016-7-1)

¹⁸ Više o kampanji dostupno je na lokaciji: <http://porodiljskenaknade.com/> (2016-7-1)

Nisu ispoštovane ni preporuke CEDAW komiteta, koje se tiču osiguravanja odgovarajuće podrške, zaštite i rehabilitacije žena žrtava nasilja, te finansiranja organizacija koje pružaju pravnu i psihosocijalnu pomoć žrtvama nasilja. Od 2008. godine, finansijska podrška sigurnim kućama iz Budžeta FBiH nikada bila veća od 200.000 KM godišnje, što pokriva tek oko 10-15% troškova. Dvije sigurne kuće na području Mostara zatvorene su zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Pored neispunavanja svojih obaveza, Vlada FBiH je predložila izmjene i dopune Zakona kojima se predviđa da sigurne kuće moraju biti registrovane u skladu sa Zakonom o ustanovama FBiH, čime se izlažu dodatnom finansijskom i administrativnom opterećenju. *Usvajanje legislative koja bi dodatno ugrozila opstanak sigurnih kuća u direktnoj je suprotnosti sa Istanbulsom konvencijom.* Nacrt zakona usvojen je u oba doma Parlamenta FBiH, a od februara 2016. godine nije bilo daljnjih aktivnosti na usvajanju zakona u konačnom tekstu.

3.6 Prava djece i mladih

Preporuke

- Donijeti državni Akcioni plan za zaštitu djece i sprečavanje nasilja nad djecom putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija;
- Harmonizirati krivično zakonodavstvo u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o sprečavanju seksualnog nasilja nad djecom;
- Donijeti zakone o hraniteljstvu u oba entiteta i Brčko distriktu;
- Obezbijediti bezuslovni pristup zdravstvenoj zaštiti za djecu
- Harmonizirati i obezbijediti redovnu isplatu socijalnih davanja i naknada za porodice sa djecom.

Pravni okvir

Izmjenama krivičnog zakona BiH iz 2015. godine, trgovina ljudima je pozicionirana kao manje opasna kriminalna djelatnost i raspoređena u nadležnost kantonalnih, odnosno entitetskih tužilaštava i policijskih službi, u odnosu na raniji period kada je vođenje istraga za trgovinu ljudima bilo u prioritetima Tužilaštva BiH i Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA). Državno tužilaštvo ostalo je nadležno samo za međunarodne oblike trgovine ljudima, dok je trgovina ljudima unutar BiH u nadležnosti nižih nivoa tužilaštava. U procesu izmjene ovog Zakona nije se pristupilo njegovom usklađivanju sa međunarodnim standardima zaštite djece od seksualnog iskorištavanja (Lanzarote konvencijom).

U martu 2016. godine usvojene su *izmjene i dopune Krivičnog zakona FBiH*, čije su odredbe usklađene sa Konvencijom Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Time je prekinuta višemjesečna pravna praznina koja je postojala u ovom entitetu, a koja je za posljedicu imala da su u prethodnom periodu neki počinitelji trgovine ljudima bili krivično gonjeni pod optužbom za djelo „navođenja na prostituciju“.

Akcioni plan za djecu za period od 2015. do 2018. godine nastavlja da se sprovodi. Održavaju se redovni sastanci Vijeća za djecu, a nadležnim vladama i tijelima upućene su inicijative za implementaciju pojedinačnih mjera iz Akcionog plana. Još nije usvojena državna Strategija za borbu protiv maloljetničkog prestupništva. Napredak je ostvaren u dijelu koji se odnosi na prikupljanje podataka o djeci u sukobu sa zakonom. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, 2. juna 2016. godine izradilo je Smjernice za prikupljanje podataka u oblasti maloljetničkog prestupništva u BiH, kojima se utvrđuje jedinstvena metodologija prikupljanja i izrade jedinstvene baze podataka o maloljetnim počiniocima krivičnih djela, a koja uključuje i podatke i pokazatelje koji se odnose na vrste krivičnih djela, recidivizam,

spolnu strukturu, pregled izrečenih krivičnih sankcija i dr.¹⁹

U decembru 2015. godine, Vijeće ministara BiH je, u saradnji sa institucijama, pravosuđem i civilnim društvom oba entiteta i Distrikta Brčko, usvojilo *Akcionni plan suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za period od 2016. do 2019. godine*.²⁰ Akcionni plan je usmjeren na efikasnije krivično gonjenje počinitelja krivičnog djela trgovine ljudima i povezanih djela, na prevenciju trgovine ljudima, na zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima, te na jačanje saradnje aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima. *Akcionni plan za zaštitu djece i sprečavanje nasilja nad djecom putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija* istekao je zaključno sa 2015. godinom, ali još nije započela izrada novog.

Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH izradilo je, a Vlada FBiH u oktobru 2015. godine usvojila *Poltiku razvoja hraniteljstva u FBiH*. Parlament FBiH prihvatio je nacrt *Zakona o hraniteljstvu u FBiH*, te je on upućen u javnu raspravu, gdje je većina kantona dala negativno mišljenje zbog utvrđenih obaveza kantona u finansiranju naknada za hranitelje, te je njegovo dalje usvajanje upitno.

Vlada Republike Srpske u septembru 2015. godine usvojila je *Strategiju unapređenja socijalne zaštite djece bez roditeljskog staranja za period od 2015. do 2020. godine*, koja je orijentisana ka unapređenju položaja djece koja odrastaju izvan svojih bioloških porodica.

Trenutno stanje

Samo 14,4% djece u BiH uključeno je u predškolski odgoj, što je najniži procenat u Evropi. Najmanje su uključena djeca koja žive u ruralnim područjima, djeca koja pripadaju manjinskim grupama, djeca bez roditeljskog staranja i djeca s invaliditetom. U pojedinim kantonima (ZHK, SBK, HNK) nije donesen zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, te još nije zakonom propisana obaveza uključivanja djece u programe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u osnovnu školu. Pozitivni pomaci načinjeni su u pojedinim kantonima (TK, ZDK, BPK i Kantonu 10), gdje je ostvarena stopostotna obuhvatnost djece ovim programom.²¹

Diskriminacija bošnjačke djece u obrazovnom procesu u Republici Srpskoj se nastavlja. Donijeta je instrukcija da se u svjedočanstvima na eksternoj maturi, u završnim uvjerenjima i đačkim knjižicama koristi termin “bošnjački jezik“, što je prouzrokovalo dodatno nezadovoljstvo roditelja bošnjačke djece i širenje bojkota nastave u više povratničkih mjesta u Republici Srpskoj. Zbog naziva jezika upitna je mogućnost nastavka srednjoškolskog obrazovanja ovih učenika u FBiH. Roditelji iz Srebrenice najavili su krivične prijave

19 Dostupno na lokaciji: http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/Smjernice%20za%20prikupljanje%20podataka%20u%20oblasti%20maloljetnickog%20prestupnistva%20BiH.pdf (2016-7-1)

20 Vijeće ministara BiH: *Akcionni plan suprotstavljanja trgovini ljudima 2016-2019*, dostupan na lokaciji: http://msb.gov.ba/PDF/AKCIONI_PLAN_2016-2019_30_12_2015.pdf (2016-7-1)

21 Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke: *Informacija o upisu učenika u osnovne i srednje škole u školskoj 2015/2016. godini u FBiH*, novembar 2015, dostupno na lokaciji: http://fmon.gov.ba/Upload%5CDokumenti%5Cfb67b2fd-3e55-4faf-80d14ea288d72fc2_Informacija%20o%20upisu%20u%5C4%8Denika%20u%20osnovne%20i%20srednje%20C5%A1kole%20u%20FBiH%20u%20C5%A1kolskoj%202015-2016.%20godini.pdf (2016-7-1)

protiv nadležnog ministarstva za obrazovanje i direktora lokalne škole zbog mijenjanja podataka u školskim dnevnicima.

U pojedinim dijelovima BiH došlo je do regresije prava djece na zdravlje. U Tuzlanskom kantonu usvojene su izmjene Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, kojima je djeci od 6 do 15 godina, koja nisu uključena u obrazovni proces, uskraćeno pravo na zdravstveno osiguranje, zbog čega je početkom 2016. godine 46 djece ostalo bez ovog prava. Nakon pritisaka javnosti i najave udruženja Zemlja djece da će podnijeti krivične prijave protiv osoba odgovornih za izmjene zakona, Skupština Tuzlanskog kantona izmijenila je Odluku o utvrđivanju osnovica, stopa i načinu obračunavanja i uplate doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje, te je vraćeno pravo na zdravstveno osiguranje djeci koja su izgubila ovo pravo izmjenama zakona. Zakon je, međutim, ostao u istom obliku, te se ovo ne može smatrati trajnim rješenjem.

Radi se o djeci koja žive u ekstremnom siromaštvu, hronično bolesnoj djeci, žrtvama eksploatacije i zanemarivanja. Pojedini kantoni (TK, HNK, ZHK, USK) još nisu postupili po Preporuci Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH iz 2012. godine o oslobađanju djece od plaćanja participacije prilikom korištenja usluga zdravstvene zaštite. Za većinu porodica u stanju socijalne potrebe, posebno Rome, to je ograničavajući faktor koji njihovoj djeci onemogućava korištenje ovog prava.

Djeca koja su smještena u ustanovama van teritorije svog prebivališta i dalje ne mogu ostvariti pravo na zdravstvenu pomoć u mjestu preseljenja zbog administrativnih razloga.

Bosna i Hercegovina je i dalje polazišna, određena i tranzitna zemlja za žene i djecu žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada. Od ukupno 35 potencijalnih/identifikovanih žrtava trgovine ljudima u 2015. godini, 17 su maloljetne osobe, od čega se u 13 slučajeva radilo o prodaji zbog prosjačenja, a u četiri zbog prisilnog sklapanja braka.²² Zabrinjavajuće je da se veliki broj djevojčica iz marginalizovanih grupa, posebno Romkinja, svakodnevno putem maloljetničke udaje odvođe u zemlje Zapadne Evrope radi prosjačenja i seksualne eksploatacije. U koordiniranoj policijskoj akciji BiH i Francuske, u Zenici je u privatnoj kući otkriveno 14 djece u stanju higijenske, obrazovne i zdravstvene zapuštenosti, čiji se identitet nije mogao utvrditi. Radilo se o djeci žena žrtava trgovine ljudima, koju je organizovana kriminalna grupa koristila kao sredstvo ucjenjivanja žena koje su vrbovane putem stupanja u vanbračne zajednice, a potom su psihičkim i fizičkim nasiljem primoravane da vrše krađe na području Francuske i dostavljaju novac. U pojedinim slučajevima žrtve su bila i djeca.

I dalje izostaje podrška državnih institucija za rad jedine SOS linije (hotline) za prijavljivanje slučajeva zloupotrebe i iskorištavanja djece u BiH, čije je funkcionisanje u 2015. godini omogućeno isključivo sredstvima organizacije MFS-Emmaus, u okviru koje i djeluje.

Vršnjačko nasilje nad djecom je u stalnom porastu. Slučaj samoubistva četrnaestogodišnjeg dječaka iz Sarajeva pokazao je da institucionalni

²² Izvještaj o stanju u oblasti trgovine ljudima za 2015. godinu, 2016, dostupno na lokaciji: http://msb.gov.ba/PDF/IZVJESTAJ_TRGOVINA_2015_Vijece_minsitara05042016godine.pdf (2016-7-1)

mehanizmi utvrđeni Smjernicama za postupanje u slučaju nasilja nad djecom nisu nikada uspostavljeni. Ne vode se evidencije o broju incidenata i vrstama vršnjačkog nasilja, a nisu razvijeni ni programi za pomoć žrtvama i počiniteljima nasilja.

U BiH je i dalje institucionalno zbrinuto 80% djece bez roditeljskog staranja, pri čemu se broj djece u ustanovama socijalne zaštite *udvostručio od 2009. do 2015. godine.*²³ U entitetskom i kantonalnim budžetima nisu obezbijedena adekvatna sredstva za implementaciju *Strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH (2014-2020)*. Nepostojanje baze podataka na svim nivoima vlasti, koja bi pokazala koliko djece se nalazi u statusu usvojenja i/ili starateljstva, stvara prostor za mogućnost manipulacije i trgovine djecom.

Diskriminacija usvojitelja i usvojenika prema mjestu prebivališta i dalje je prisutna zbog neusaglašenosti porodičnog zakonodavstva u vezi s propisanim uslovima za usvojenje djece različite starosti. Dok se u Republici Srpskoj potpuno može usvojiti samo dijete uzrasta do pet godina, u FBiH i Brčko Distriktu potpuno se može usvojiti dijete do desete godine života. Praksa hraniteljstva se ne promovise dovoljno, a zabilježen je i pad interesa za hraniteljstvo. Naknade za smještaj u hraniteljske porodice i dalje su neujednačene (150–500 KM),²⁴ a u pojedinim kantonima isplate kasne i do 8 mjeseci. Socijalna davanja za porodice sa djecom i dalje su neujednačena i ne zadovoljavaju osnovne potrebe djece. Zbog desetomjesečnog kašnjenja isplate dječijeg dodatka u Tuzlanskom kantonu protestovale su majke sa djecom.

3.5 Osobe s invaliditetom

Pravni okvir

Zakoni kojima se regulišu prava osoba sa invaliditetom na svim nivoima i dalje diskriminišu osobe čiji invaliditet nije uzrokovan ratnim dejstvima. Prijedlog izmjena Zakona o zabrani diskriminacije BiH (*vidjeti 3.6 Suzbijanje diskriminacije*) predviđa uvođenje invaliditeta kao osnove za zabranu diskriminacije, čime bi bio načinjen pozitivan pomak u zaštiti prava osoba sa invaliditetom. Propisi za građevinsku pristupačnost i prilagođavanje postojeće infrastrukture osobama s invaliditetom postoje, ali nedostaju niži provedbeni akti i dosljedna primjena na terenu. Pozitivan je primjer usvajanja novog pravilnika o obilježavanju vozila osoba s invaliditetom na nivou Bosne i Hercegovine u decembru 2015. godine, čija će primjena makar donekle unaprijediti pristupačnost za osobe s invaliditetom.

Ne postoji zakonska obaveza revizije odluka o oduzimanju poslovne sposobnosti osobama s intelektualnim i mentalnim invaliditetom (koje povlači ukidanje drugih prava kao što su prava na posjedovanje i nasljeđivanje imovine, raspolaganje vlastitim novcem itd.), niti su obezbijedeni uslovi za vršenje redovnih revizija, čime se praktično isključuje mogućnost vraćanja poslovne sposobnosti i grubo se krše prava osoba s intelektualnim

²³ Večernji list: <http://www.vecernji.ba/u-ustanovama-fbih-udvostrucio-se-broj-djece-bez-roditeljske-skrbi-1068589> (2016-7-1)

²⁴ Podaci iz dokumenta Javna politika o razvoju hraniteljstva u FBiH

Preporuke

- Usvojiti nove strategije za izjednačavanje mogućnosti i unapređenje položaja osoba s invaliditetom, vodeći računa o nužnosti alokacije neophodnih sredstava za njihovu implementaciju, te jačanje sistema odgovornosti onih koji su zaduženi za implementaciju;
- Obezbijediti potrebne uslove za puno i aktivno učešće osoba s invaliditetom u svim segmentima društvenih aktivnosti, uključujući i proces evropskih integracija, kako bi se osigurala implementacija prava garantovanih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom;
- Uskladiti zakonske propise sa odredbama Konvencije kod obezbjeđivanja podrške u donošenju odluka za osobe sa intelektualnim i mentalnim invaliditetom.

i mentalnim invaliditetom, od kojih se veliki broj nalazi u institucijama zatvorenog tipa. Država bi trebala osigurati pravna rješenja kojima će se obezbijediti različiti oblici podrške u donošenju odluka osobama s intelektualnim i mentalnim invaliditetom. Država nema plan za usklađivanje postojeće legislative sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a implementacija prava definisanih Konvencijom još je daleko.

Trenutno stanje

Nije zabilježen pomak u radu organa vlasti na stvaranju jednakih mogućnosti za osobe sa invaliditetom. Nepristupačnost fizičkog okruženja, zajedno sa neadekvatnim ili nedostajućim ortopedskim i drugim pomagalicama, nepostojanje javnog prevoza za osobe sa invaliditetom, te nedostatak informacija prilagođenih slijepim, gluhim i osobama s intelektualnim poteškoćama doprinose isključivanju osoba s invaliditetom iz svih društvenih aktivnosti. U oba entiteta, strategije za izjednačavanje mogućnosti i unapređenje položaja osoba s invaliditetom istekle su 2015. godine i u najvećoj mjeri nisu implementirane. U Federaciji BiH, indeks provedbe je 0,6 na skali 0-3, a pozitivno je ocijenjena samo oblast zapošljavanja, što je vjerovatno rezultat činjenice da je vrlo malo osoba s invaliditetom uopće bilo zaposleno prije donošenja Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom (2010).

Međutim, žene sa invaliditetom (naročito sa većim stepenom invaliditeta) teže se zapošljavaju, nego muškarci, bez obzira na kvalifikacije, jer poslodavci prednost daju kategoriji ratnih vojnih invalida. Od ukupnog broja osoba sa invaliditetom zaposlenih u 2015. godini u FBiH, žene čine 26,6% (66 od 248), a u Republici Srpskoj samo 6,2% (34 od 547) za period od 2013. do 2016. godine.²⁵ Žene sa invaliditetom slabije su zastupljene i u političkom životu. Od ukupno 10 predstavnika/ca organizacija osoba sa invaliditetom u Vijeću za osobe sa invaliditetom BiH, samo dvije su žene, dok ih uopće nema u državnom i entitetskim parlamentima, na izbornim listama, ni na čelu neke javne institucije. I dalje nije osigurana adekvatna i dostupna zdravstvena zaštita za osobe s invaliditetom. Neujednačen pristup zdravstvu i dalje je poseban problem u Federaciji BiH, gdje je zdravstvo u nadležnosti kantona. U oba entiteta, nabavka asistivnih pomagala zasniva se samo na medicinskoj procjeni invaliditeta, dok se individualne potrebe ne uzimaju u obzir. Pisane informacije za pacijente/ice nisu dostupne u alternativnim formatima (Brajevo pismo, audio trake, uvećana štampa). Pristup zdravstvenoj zaštiti posebno je otežan ženama s invaliditetom, za koje nije obezbijeđena adekvatna oprema (mamografi za pregled dojki, stolovi za porode i ginekološke preglede). U cijeloj BiH postoje samo četiri stola prilagođena ženama u kolicima, ali medicinsko osoblje nije adekvatno obučeno za njihovo korištenje. Žene s invaliditetom stoga koriste zdravstvene usluge samo u slučaju značajnih tegoba i gotovo nikada ne obavljaju preventivne preglede.

Nije obezbijeđeno kvalitetno inkluzivno obrazovanje djece s invaliditetom u redovnom školskom sistemu, ni budžetska podrška za njegovo

²⁵ Podaci Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida RS-a

uspostavljanje na bilo kojem nivou vlasti. Država ne obezbjeđuje ni redovnu i adekvatnu finansijsku podršku za efikasan rad udruženja osoba s invaliditetom, te angažman osoba s invaliditetom uglavnom ovisi o programima edukacije drugih nevladinih organizacija, njihovih ličnih i kapaciteta njihovih organizacija.

3.6 Suzbijanje diskriminacije

Preporuke

- Usvojiti prijedlog izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije BiH;
- Uspostaviti praksu godišnjeg izvještavanja o pojavnim oblicima diskriminacije sa prijedlogom mjera za uklanjanje i sprečavanje trendova diskriminacije;
- Izraditi i usvojiti Strategiju za suzbijanje diskriminacije u BiH.

Pravni okvir

Zbog pritiska međunarodne zajednice i s ciljem vizne liberalizacije, BiH je 2009. godine dobila Zakon o zabrani diskriminacije. Veliki broj obaveza, koje proizlaze iz zakona i koje su se trebale desiti svega nekoliko mjeseci nakon usvajanja zakona, nikad nije ispunjeno.

Vijeće ministara BiH izradilo je prijedlog *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije BiH*, kojim se unapređuje pravni okvir zaštite od diskriminacije, te se u velikom dijelu usaglašava sa antidiskriminacijskim direktivama Evropske unije.²⁶ Izmjene i dopune zakona predviđaju i jasno navođenje *dobi, invaliditeta, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika, te povezanosti sa ugroženom grupom*, kao osnova na kojima je zabranjena diskriminacija. Poboľšane su i definicije uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja. Poticanje na diskriminaciju više nije ograničeno na pitanje vjerske, nacionalne i rasne mržnje, nego je zabranjeno na svim osnovama. Prijedlog je usvojen u oba doma Parlamentarne skupštine BiH u prvom čitanju, te je 16. juna 2016. godine usvojen u drugom čitanju u Predstavničkom domu. Preostaje još da se o prijedlogu zakona u drugom čitanju izjasni Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH.

Trenutno stanje

U Bosni i Hercegovini i dalje je široko rasprostranjena diskriminacija, naročito u oblasti rada (mobbing). Programom rada za 2016. godinu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH planiralo je izradu *Strategije za borbu protiv diskriminacije BiH*. Zabrinjava činjenica da radna grupa za izradu strategije nije imenovana ni u petom mjesecu ove godine. Upitna je i spremnost institucija Republike Srpske na saradnju u ovom procesu.

Zakonom o zabrani diskriminacije i Pravilnikom o načinu prikupljanja podataka o predmetima diskriminacije u BiH propisano je da su nadležne institucije dužne redovno voditi evidenciju o svim slučajevima prijavljene diskriminacije i dostavljati podatke Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, koje bi na osnovu toga izrađivalo *izvještaj o pojavnim oblicima diskriminacije*. U aprilu 2016. godine, Vijeće ministara BiH je, prvi put od 2009. godine, izradilo takav izvještaj, te je usvojen jednogodišnji *Akcioni plan za sprečavanje diskriminacije u BiH*.

Ni tokom 2015. i 2016. godine nisu provedene velike javne kampanje informisanja o postojanju Zakona o zabrani diskriminacije i mehanizmima

²⁶ Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije: [https://www.parlament.ba/sadrzaj/zakonodavstvo/uc_proceduri/default.aspx?id=65342&langTag=bs-BA&pril=b\(2016-7-1\)](https://www.parlament.ba/sadrzaj/zakonodavstvo/uc_proceduri/default.aspx?id=65342&langTag=bs-BA&pril=b(2016-7-1))

zaštite, te informisanje građana/ki. Pružanje pravne pomoći i podrške i dalje najviše zavisi od organizacija civilnog društva, naročito u slučajevima strateških kolektivnih tužbi. Pojedine ranjive grupe, kao što su Romi/kinje i LGBT osobe i dalje ne koriste zakonski okvir za zaštitu od diskriminacije zbog nepristupačnosti pravnog sistema, i/ili homofobije u institucijama.

Početkom 2016. godine, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH donijelo je odluku o zabrani nošenja vjerskih obilježja zaposlenima u pravosudnim institucijama. Agencija za ravnopravnost spolova BiH, odlučujući po zahtjevu Sarajevskog otvorenog centra za ispitivanje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova, utvrdila je da navedena odluka nije u skladu sa ovim zakonom, da je suprotna Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima u dijelu koji se odnosi na slobodu vjeroispovijesti, te da neproporcionalno pogađa žene-muslimanke koje nose maramu, s obzirom na to da je ovo vjersko obilježje jasno i direktno vidljivo, za razliku od drugih vjerskih obilježja.²⁷

Preporuke

- Izmijeniti krivične zakone FBiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta tako da se prošire osnove na kojima je zabranjeno izazivati mržnju, netrpeljivost i razdor, u skladu sa osnovama prepoznatim kroz regulaciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje;
- Uključiti obavezno obrazovanje o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje u nastavne planove policijskih akademija Republike Srpske i Federacije BiH, te u stalne i specijalističke programe obuke policajaca/ki, tužitelja/ki i sudija/sutkinja;
- Izraditi protokol kojim će se jasno propisati saradnja policije i pravosudnih organa u procesuiranju slučajeva krivičnih djela počinjenih iz mržnje s ciljem njihovog brzog i efikasnog rasvjetljavanja.

3.7 Zločin iz mržnje i govor mržnje

Pravni okvir

U aprilu 2016. godine, Parlament FBiH usvojio je prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH, koji je dostavilo Ministarstvo pravde FBiH. U trenutku pisanja ovog izvještaja, Zakon još nije objavljen u Službenim novinama Federacije BiH, jer se radi na tehničkim ispravkama usvojenog teksta. Sada u sva tri krivična zakona (RS, FBiH, BD) regulisana su krivična djela počinjena iz mržnje. *Odredbe kojima se sankcioniše poticanje na mržnju, govor mržnje i nasilje* u krivičnim zakonima oba entiteta i Brčko Distrikta ograničene su isključivo na nacionalnu, etničku i vjersku osnovu i ne pružaju okvir za sankcionisanje govora mržnje prema drugim grupama poput LGBTI osoba, koji dominira na internetskim portalima i društvenim mrežama.

Trenutno stanje

Policija i pravosuđe i dalje ne prikupljaju sistematski informacije o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i govoru mržnje. Još nisu podignute optužnice protiv odgovornih osoba zbog napada na Festival Merlinka u februaru 2014. godine. Nakon napada na Art kino Kriterion, 4. marta 2016. godine, organizovan je skup podrške kojem je prisustvovalo nekoliko predstavnika/ca državnih institucija, uključujući i ministra pravde i uprave Kantona Sarajevo, koji je tom prilikom naglasio da se ovaj napad mora adekvatno kvalificirati i sankcionisati, te da će lično nadgledati procesuiranje ovog slučaja.

Edukacija policijskih službenika/ca, sudija i sutkinja i tužitelja/ica i dalje najviše zavisi od civilnog sektora i međunarodnih organizacija. U Federaciji BiH, Sarajevski otvoreni centar, u saradnji sa Misijom OSCE-a u BiH, radi treninge za policiju i pripravnike/ce sudova i tužilaštava. Tokom 2015. godine, educiran je 151 policijski službenik/ca iz svih kantona o tome kako adekvatno reagovati na krivična djela počinjena iz mržnje. U Republici

²⁷ [http://arsbih.gov.ba/reakcija-na-postupanje-vstv-bih/\(2016-7-1\)](http://arsbih.gov.ba/reakcija-na-postupanje-vstv-bih/(2016-7-1))

Srpskoj, Ministarstvo unutrašnjih poslova je, prema preporuci Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH, u 2015. godini započelo program obuke policijskih službenika/ca o pravima LGBTI osoba. Obuka je održana u tri centra javne bezbjednosti u sastavu Ministarstva, a planirano je da se u 2016. godini obuka provede u još tri centra.

Grupe, koje su također meta zločina iz mržnje i govora mržnje, jesu povratnici/e i Romi/kinje. Ispisivanje grafitu mržnje po vjerskim objektima, grobljima i spomenicima, te napadi na njih, dešavaju se skoro svakodnevno. Napadi do kojih dolazi tokom vjerskih praznika unose nestabilnost i nepovjerenje u lokalne zajednice. *Hate monitor* Misije OSCE-a u BiH bilježi da je većina napada motivisana etničkom i religijskom pripadnošću žrtve.

3.8 Lezbejke, gej, biseksualne, trans* i interpolne osobe

Preporuke

- Izraditi, usvojiti i provoditi višegodišnji Akcioni plan za ravnopravnost LGBTI osoba s ciljem suzbijanja predrasuda, diskriminacije i nasilja na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika;
- Usvojiti i provoditi zakone Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta kojima bi se zakonski priznale istospolne zajednice;
- Usvojiti i provoditi zakone Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta kojima bi se zakonski uredili svi pravni i medicinski aspekti promjene spola;

Pravni okvir

Tokom 2015. i početkom 2016. godine *prvi put su usvojene javne politike koje predviđaju mjere za ravnopravnost LGBTI osoba*. U decembru 2015. i martu 2016. godine, vlade oba entiteta usvojile su godišnje operativne planove po Gender akcionom planu za 2016. godinu. U aprilu 2016. godine, Vijeće ministara BiH usvojilo je jednogodišnji Akcioni plan za suzbijanje diskriminacije. Sve tri javne politike uključuju niz aktivnosti s ciljem unapređenja prava LGBTI osoba.

Od marta 2016. godine, u parlamentarnoj proceduri nalaze se izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije, kojima se seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike uvode kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija. Zakon još nije usvojen (*vidi 3.6 Suzbijanje diskriminacije*). Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH, kojim se, između ostalog, regulišu i krivična djela počinjena iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, usvojen je u aprilu 2016. godine i čeka se njegovo stupanje na snagu. Institucija ombudsmena je konačno počela izradu Specijalnog izvještaja o stanju ljudskih prava LGBTI osoba.

Trenutno stanje²⁸

Diskriminacija LGBTI osoba u BiH i dalje je jako prisutna i ne poduzimaju se proaktivne mjere za njeno otklanjanje. Nije bilo nikakvih inicijativa da se pojednostave procedure za izmjenu oznake spola na ličnim dokumentima trans* osoba u BiH, kojima bi se omogućila promjena ovih dokumenata bez zahtjeva za potpunom medicinskom prilagodbom spola. Nije bilo ni aktivnosti na zakonskom uređivanju životne zajednice za istospolne parove na bilo kojem nivou vlasti u BiH.

Krivična djela počinjena iz mržnje prema LGBTI osobama, iako česta, uglavnom ostaju neprijavljena policiji i pravosudnim institucijama. Procesuiranje prijavljenih slučajeva ovih krivičnih djela traje predugo i ti slučajevi najčešće nisu pravilno okvalifikovani. Sarajevski otvoreni centar,

²⁸ Više o ljudskim pravima LGBTI osoba u BiH može se pronaći u Rozom izvještaju za 2016. godinu na lokaciji: <http://soc.ba/rozi-izvjestaj-godisnji-izvjestaj-o-stanju-ljudskih-prava-lgbt-osoba-u-bosni-i-hercegovini/> (2016-7-1)

u 2015. godini dokumentovao je 103 slučaja govora mržnje i podsticanja nasilja, te 20 incidenata i krivičnih djela motivisanih predrasudama na osnovu seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta. Od januara do marta 2016. godine dokumentovano je 23 slučaja govora mržnje i dva slučaja krivičnih djela na istim osnovama. Ukupno 13 slučajeva krivičnih djela počinjenih iz mržnje, četiri slučaja govora mržnje i četiri slučaja diskriminacije prijavljena su nadležnim institucijama, ili organizacijama, i nijedan od tih slučajeva do sad nije uspješno razriješen.

Ni dvije godine nakon napada na Festival Merlinka u februaru 2014. godine nije došlo do podizanja optužnice protiv odgovornih osoba. Neadekvatan pravosudni tretman homofobičnih napada (Sarajevo Queer Festival 2008, Merlinka 2014. godine) i poticanje na nasilje i mržnju prema LGBTI osobama šalje poruku da se homofobni i transfobni napadi u BiH tolerišu, što je kulminiralo još jednim homofobnim napadom na osoblje, goste i gošće Art kina Kriterion, 4. marta 2016. godine. Istog mjeseca zabilježen je još jedan primjer neadekvatne reakcije institucija na poticanje diskriminacije i govor mržnje na osnovu seksualne orijentacije, kada je predsjednik Studentskog parlamenta Univerziteta u Sarajevu, Haris Zahiragić, javno pozivao na „liječenje“ i „obilježavanje“ LGBTI osoba, čime je prekršio Statut Studentskog parlamenta Univerziteta u Sarajevu, Etički kodeks Univerziteta u Sarajevu, kao i Zakon o zabrani diskriminacije. Iako su Sarajevski otvoreni centar i studenti/ice prijavili nadležnim tijelima diskriminatorne stavove iznesene javno i to od osobe koja obnaša javnu funkciju, nije uslijedila nikakva reakcija nadležnih institucija.

Preporuke

- Osigurati zakonski okvir na državnom nivou kojim se uređuje pitanje naziva i upotrebe službenih jezika;
- Uskladiti Sporazum o posebnim potrebama djece povratnika u pristupu obrazovanju sa propisima na državnom i entitetskom nivou;
- Izvršiti reviziju instrukcija nadležnim policijskim organima u vezi sa primjenom Zakona o prebivalištu i boravištu s ciljem adekvatne primjene propisa za raseljena lica i povratnike/ce;
- Osigurati standarde minimalne zastupljenosti građana/ki iz reda konstitutivnih naroda i Ostalih pri zapošljavanju u javnim službama;

3.9 Povratnici/e i imovinska prava; nacionalne manjine i Romi/kinje

Pravni okvir

Pitanje priznavanja rezultata popisa stanovništva iz 2013. godine imat će direktne implikacije na povratnike/ce prilikom primjene pravnih propisa, koji regulišu zastupljenost “prema posljednjem popisu stanovništva”. Premda se kvote bazirane na rezultatima popisa iz 1991. godine ni dosad nisu dosljedno primjenjivale tamo gdje su propisane zakonom, uvođenje ovakvih odredbi pokazuje tendenciju da se u potpunosti zanemare raniji mehanizmi afirmativne akcije po principu zapošljavanja proporcionalnog etničkoj strukturi stanovništva. Takav je, recimo, slučaj usvajanja Zakona o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske (vidjeti: 1.2 *Parlamenti*), koji bi mogao postati presedan i za druge akte u kojima se obaveza proporcionalne zastupljenosti građana i građanki iz različitih etničkih skupina neće uzimati u obzir pri izradi propisa.

Započela je primjena novih odredbi Zakona o prebivalištu i boravištu državljana BiH, gdje se pri prijavi povratka u prijeratno prebivalište, raseljena lica/povratnici tretiraju po istim postupku kao i drugi građani/ke, te se u praksi ignoriše stari i još važeći član 20 ovog Zakona, koji im omogućava

olakšani postupak prijavljivanja. Raseljena lica zbog administrativnih problema mijenjaju privremene u trajne lične karte u mjestu poslijeratnog prebivališta, čime gube status raseljene osobe. Na taj način se formalno smanjuje broj raseljenih osoba, što u praksi nije slučaj.

Izbjegla lica i dalje se suočavaju sa problemom primjene Zakona o premjeru i katastru Republike Srpske, gdje neučešće izbjeglih u javnim izlaganjima ugrožava zaštitu imovine u smislu uspostave novog premjera, posebno u slučaju uzurpacije imovine od drugih lica. Zakon o porezu na nepokretnosti Republike Srpske, također, sadrži odredbe problematične za izbjegla lica, jer poreski račun ima snagu izvršne isprave, dajući Poreskoj upravi mogućnost da pokrene prinudnu naplatu poreza, ili stavi nekretninu pod hipoteku, u slučaju neplaćanja poreza. Izbjegla lica izložena su riziku da neće biti blagovremeno informisana o preduzetim mjerama nadležnih organa, što im može ugroziti vlasništvo nad imovinom u BiH.

Trenutno stanje

Ključna, kad je riječ o pravima povratnika/ca u 2016. godini, ostaju pitanja osiguranja ravnopravnog pristupa javnim službama; nepristrasne istrage o prekršajima i krivičnim djelima koja su povezana s izbjeglim i raseljenim licima i povratnicima/cama; pristupa obrazovanju bez diskriminacije, te ravnopravne zastupljenosti u institucijama. Učešće povratničke populacije u procesima odlučivanja u lokalnoj vlasti direktno je povezano s rezultatima lokalnih izbora, na kojima se očekuje pad izlaznosti povratnika/ca, te interesa izbjeglih i raseljenih lica za glasanje u prijeratnim mjestima prebivališta. Organizovana mobilizacija i osiguranje ostvarivanja prava glasa za raseljena i izbjegla lica prisutna je u svega nekoliko općina (Vareš, Stolac, Srebrenica, Bratunac). Povratnička udruženja iz istočne Bosne uputila su inicijativu za izmjene Izbornog zakona BiH, kojima bi se konstitutivnim narodima garantovala minimalna zastupljenost u općinskim skupštinama i vijećima, na istom principu kao i nacionalnim manjinama, a koja bi zavisila od rezultata popisa (kvote od 3, 6 i 9% popisnog stanovništva).

Centralna izborna komisija BiH donijela je odluku o omogućavanju glasanja kroz otvaranje birališta u diplomatsko-konzularnim predstavništvima u 24 države, ali se organizacija glasanja može otkazati u slučaju malog broja prijavljenih. Prema raspoloživim informacijama, izostale su aktivnosti registracije izbjeglih lica i lica koja privremeno borave u inostranstvu za glasanje na lokalnim izborima 2016. godine. Unatoč preporukama civilnog društva, Centralna izborna komisija nije preduzela konkretne mjere za olakšavanje registracije i glasanja za lica u inostranstvu.

I dalje nije riješen status prava djece povratnika/ca u osnovnom obrazovanju. Bojkot nastave u osnovnim školama u Kotor-Varoši i Bratuncu još traje, a nedavno se proširio i na Osnovnu školu u Srebrenici. Roditelji i djeca iz bošnjačke zajednice bojkotuju nastavu zbog nepriznavanja naziva bosanskog jezika (vidjeti:3.4. *Prava djece i mladih*), te pitanja organizovanja nastave iz tzv. nacionalne grupe predmeta u skladu sa Privremenim

Preporuke

- Hitno pristupiti izradi nove strategije za rješavanje problema Roma/Romkinja, koja će biti usklađena sa Platformom Evropske unije, uz obuhvatanje svih oblasti u kojima Romi ne ostvaruju svoja prava;
- Usvojiti zasebne akcione planove za pojedinačne oblasti, posebno za zdravlje, stanovanje, zapošljavanje i obrazovanje Roma/Romkinja, te primijeniti intersektorski pristup u realizaciji;
- Obezbijediti finansijska sredstva za realizaciju strategije i akcionih planova;
- Ojačati kapacitete Odbora za Rome/Romkinje pri Vijeću ministara BiH kroz utvrđivanje preciznih kriterija za izbor članova/ica Odbora;
- Ozvaničiti i obilježavati datume od značaja za Rome/Romkinje;
- Pri rješavanju romskih pitanja i radu na romskim akcionim planovima neophodno je osnaživati i uključivati predstavnice i predstavnike romske zajednice u BiH.

sporazumom o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika. Asocijacija studenata Srebrenice predložila je izmjene Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, gdje je zatraženo da se jasno preciziraju nazivi i korištenje službenih jezika konstitutivnih naroda, s obzirom na to da institucije Republike Srpske odbijaju da priznaju naziv „bosanski jezik“, te je najavljeno i predlaganje Zakona o službenim jezicima u Bosni i Hercegovini. Ozbiljne aktivnosti za rješavanje ovih pitanja nisu pokrenute, s obzirom na to da reakcije na nejednak tretman bošnjačke i hrvatske djece u Republici Srpskoj, ili srpske u Federaciji, još ne prelaze granice lokalnih zajednica.

Romi/Romkinje**Pravni okvir**

Strategiju Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma usvojilo je Vijeće ministara BiH 2005. godine. Vijeće ministara tek je u julu 2008. godine usvojilo *Akcionu plan Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite*, te se iste godine BiH priključila Dekadi inkluzije Roma. Od 2009. godine institucije BiH godišnje izdvajaju 3.000.000 KM za realizaciju akcionog plana. Ovaj Akcioni plan naknadno je revidiran za period od 2013. do 2016. godine.

Od 2004. godine postoji i *Akcionu plan Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma*, koji je revidiran 2010. godine, ali za čiju realizaciju nikada nisu izdvojena sredstva. S obzirom na to da cjelokupna realizacija regionalnog programa Dekade inkluzije Roma nije davala željene rezultate, Evropska unija je izradila *Okvir nacionalnih strategija za integraciju Roma Evropske unije do 2020. godine (Platforma EU-a)*, koji je 2011. godine usvojila Evropska komisija, te obavezuje Bosnu i Hercegovinu da svoje strateške dokumente uskladi sa ovom platformom i njenim principima.

Svi strateški dokumenti za Rome/Romkinje u BiH su istekli ili ističu ove godine, osim Platforme EU-a koja treba da posluži kao okvir za izradu strateških dokumenata. S obzirom na nepostojanje strateških dokumenata, tokom proteklog perioda nije došlo do rješavanja bitnih problema poput integracije romske djece u obrazovni sistem ili suzbijanja višestruke diskriminacije Romkinja i romskih djevojčica.

Odbor za Rome pri Vijeću ministara BiH sastoji se od 11 predstavnika/ca Roma i 11 predstavnika/ca institucija. Romska udruženja iz FBiH predlažu šest članova/ica iz šest područja, iz Republike Srpske tri člana/ice iz tri područja, te jedog člana/icu iz Brčko Distrikta i jednu članicu iz Ženske romske mreže. Ovaj princip regionalne zastupljenosti, kao glavnog kriterija za izbor članova/ica Odbora, može dovesti do umanjenja kvaliteta sastava Odbora, jer se iskustvo i ekspertiza organizacija koje delegiraju svoje predstavnike/ce time stavlja u drugi plan.

Trenutno stanje

Diskriminacija Roma/Romkinja i dalje je široko rasprostranjena i nedovoljno adresirana od vlasti. BiH nije implementirala svoje međunarodne

obaveze u osiguranju mehanizama za poboljšanje romskih ljudskih prava, poput prava na adekvatno obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje, zdravstvenu zaštitu, sigurnost i zaštitu od diskriminacije.

Romi i Romkinje često su žrtve napada i zločina iz mržnje. Posebno je zabrinjavajuća izloženost romske djece diskriminaciji, kako od svojih vršnjaka/inja, tako i od nastavnog kadra u obrazovnom sistemu. I dalje je izražena diskriminacija pri zapošljavanju, koja ima ne samo ekonomske, već i druge posljedice po Rome/Romkinje u BiH. Jedna od izraženijih je slaba pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, koje zavisi od uplaćenih doprinosa. Zabilježen je porast osoba koje nemaju zdravstveno osiguranje. I ovaj problem posebno pogađa romsku djecu. Iako je zakonom propisano da sve osobe ispod 18 godina starosti imaju pravo na zdravstveno osiguranje, u praksi se zakonske odredbe ne primjenjuju i često se zahtjeva potvrda o pohađanju škole da bi se ovo pravo ostvarilo. Mnoga romska djeca ne pohađaju školu, jer im roditelji ne mogu obezbijediti knjige, odjeću i drugu opremu. Pored toga, romska djeca napuštaju školu i zbog diskriminacije kojoj su izložena u školskom sistemu.

Obilježavanje značajnih datuma za Rome i Romkinje, poput 8. aprila, *Svjetskog dana Roma*, predstavlja način da Romi postanu vidljivi u javnom prostoru. U tom smislu važno je obilježiti i stradanje Roma u Drugom svjetskom ratu, naročito na području tzv. Nezavisne države Hrvatske.²⁹

29. Susjedna Republika Hrvatska je kao zvaničan dan za komemoraciju Roma stradalih tokom Drugog svjetskog rata uzela 2. august, jer je samo na taj dan 1943. godine u nacističkom koncentracionom logoru Aušvic ubijeno više od 3.000 djece, žena i staraca Roma.

4. MEDIJI I SLOBODA IZRAŽAVANJA

Preporuke

- Usvojiti legislativu kojom će se osigurati transparentnost medijskog vlasništva i finansiranja medija iz javnih budžeta;

- Harmonizirati zakone o javnim servisima sa krovnim Zakonom o javnom RTV sistemu, te uspostaviti održiv model finansiranja javnih medija i depolitizovati proces izbora i imenovanja upravnih odbora, programskih savjeta i direktora/ica javnih servisa;

Osigurati efikasniju zaštitu sigurnosti novinara/ki kroz dopune krivičnih zakona i zakona o krivičnom postupku na svim nivoima vlasti u BiH;

Spriječiti političke uticaje na rad Regulatorne agencije za komunikacije radi efikasnije regulacije tržišta elektronskih medija i poštovanja profesionalnih standarda novinarstva.

Pravni okvir

BiH ima adekvatan zakonski okvir koji garantuje zaštitu slobode izražavanja i slobode informisanja, ali ne i njegovu zadovoljavajuću i efikasnu primjenu u praksi.

Zakon o slobodi pristupa informacijama (ZOSPI) na snazi je 15 godina, ali i dalje ga građani/ke i novinari/ke ne primjenjuju u velikoj mjeri. Veliki broj javnih organa i dalje ne izvršava sve obaveze predviđene ovim zakonom, posebno kod imenovanja službenika/ce za informiranje. *Zakon o zaštiti od klevete* u BiH primjenjuje se 13 godina, uz nastojanje sudova da slijede standarde i odluke Evropskog suda za ljudska prava. Zabrinjavajuća je činjenica da broj sudskih tužbi za klevetu konstantno raste (u prosjeku 100 novih svake godine), te da procesi traju više godina.

U BiH ne postoje zakoni koji regulišu transparentnost medijskog vlasništva i štite novinarsku profesiju od medijskog klijentelizma. *Kodeks za štampu i on-line medije* i *Kodeks o audiovizuelnim uslugama medija i medijskim uslugama radija*, u kojima su postavljeni standardi profesije, ne poštuju se dosljedno, niti su jednako prihvaćeni od strane brojnih medija u BiH. Odredbe *Zakona o Javnom RTV sistemu*, kojima je propisana raspodjela sredstava od RTV takse i marketinga, u praksi ne poštuju entitetski javni emiteri (RTRS i RTVFBiH), što je dovelo do finansijskog kolapsa državnog javnog emitera (BHRT).

Trenutno stanje

U prethodnom periodu *nastavljeni su trendovi pritisaka i napada na novinare*. Udruženje BH Novinari zabilježilo je 60 slučajeva napada na novinare/ke, te kršenja slobode izražavanja, integriteta medija i individualnih prava medijskih djelatnika/ca. Istrage o ovim slučajevima nisu profesionalne i efikasne, niti se ovakvi napadi adekvatno procesuiraju, na šta vjerovatno utiče činjenica da se među počiniteljima nalaze visoko pozicionirani javni zvaničnici, poput predsjednika Republike Srpske, ministra sigurnosti BiH i parlamentaraca, kao i vlasnici medija, policajci, vjerski zvaničnici i sl. Prema istraživanju Udruženja BH novinari, samo 15% krivičnih djela počinjenih protiv novinara/ki dobije pravosnažni sudski epilog, dok najveći broj slučajeva prođe bez ikakve reakcije pravosudnih institucija. Medijska zajednica je stoga pokrenula inicijativu za izmjene krivičnog zakonodavstva u BiH radi osiguranja pravne zaštite medijskih profesionalaca/ki.

Značajan napredak ostvaren je u oblasti saradnje Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i medijskih organizacija i institucija, s ciljem uspostavljanja stalnog praćenja institucionalne zaštite slobode medija. Kreiran je Akcioni plan zaštite ljudskih prava sa posebnim segmentom posvećenim zaštiti sistema javnog emitiranja, provođenju efikasnih istraga u vezi sa napadima na novinare/ke i medije, te kreiranju mehanizama i metodologije kontinuiranog izvještavanja o primjeni prava na slobodu izražavanja u BiH.

Nakon što su funkciju direktora Regulatorne agencije za komunikacije punih osam godina obnašali vršitelji dužnosti, na sjednici Vijeća ministara

BiH 26. aprila 2016. godine potvrđeno je imenovanje direktora RAK-a u punom mandatu. Regulatorna agencija za komunikacije i dalje je pod *snažnim političkim uticajem i nalazi se u stanju potpune pasivnosti*, te ne ispunjava u potpunosti svoju funkciju nezavisnog regulatora, uključujući i odluke u vezi sa digitalizacijom, provedbom Kodeksa o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija i ostalih profesionalnih standarda prihvaćenih uvjetima dozvole za rad elektronskih medija u BiH. Zakon o komunikacijama BiH zabranjuje uplitanje političkih lobija u rad RAK-a, ali odredbe tog zakona nisu dovoljan garant za efikasan i nezavisan rad agencije. Potrebno je mnogo efikasnije djelovanje Vijeća agencije, rukovodećeg i stručnog osoblja, posvećenog provedbi EU standarda, funkcionisanju tržišta elektronskih medija, očuvanju etičkih i profesionalnih standarda novinarstva, kao i demokratske i kohezione uloge medija u bh. društvu.

U BiH se poistovjećuju vlasništvo i funkcija medija. Mediji, posebno privatni, „robuju“ interesima svojih vlasnika i njihove uređivačke politike odlikavaju preferiranu političku opciju, dok istovremeno jačaju politički uticaji na uredničke politike u javnim medijima. Političkoj instrumentalizaciji komercijalnih medija doprinosi netransparentnost medijskog vlasništva, te fragmentirano i prezasićeno medijsko tržište. Na manje od četiri miliona stanovnika/ca, u BiH postoji 7 dnevnih novina, 3 politička magazina, desetine raznih periodičnih publikacija, 6 novinskih agencija,³⁰ 46 televizijskih stanica i 151 radio stanica.³¹ Pored tradicionalnih medija, u BiH, gdje 57% stanovništva koristi internet,³² djeluje i veliki broj novinskih portala, pri čemu ne postoji centralni registar online medija i medijskih portala, ni kod javnih institucija, ni kod medijskih regulatora. Vlasništvo nad online medijima posebno je netransparentno i izloženo zloupotrebama političkih subjekata.

Javni servisi izloženi su *finansijskim i političkim pritiscima*, koji su kulminirali potpunim raspadom sistema naplate RTV takse i *najavom Upravnog odbora BHRT-a da će BHT krajem juna prekinuti emitovanje programa*. Pritisci na Javni servis prisutni su i u formi pokušaja produbljanja etničkih podjela u javnom RTV sistemu (uvođenje hrvatskog kanala i disolucija BHT kanala). Kriza u funkcionisanju javnih medija (javnih servisa i lokalnih RTV stanica) zahtijeva profesionalnije i odgovornije ponašanje, ne samo osnivača javnih medija (parlamenta i općinskih vijeća), već i upravnih i poslovnih struktura, te urednika, novinara i uposlenika koji pred građanima moraju demonstrirati svoju posvećenost provedbi misije javnih medija i rad u interesu javnosti, a ne političkih centara moći. Neophodno je, također, obezbijediti jače učešće civilnog društva i medijske zajednice u izboru kompetentnih i stručnih rukovodnih i upravnih struktura u javnim servisima. Prema Press Freedom Indexu za 2016. godinu, Bosna i Hercegovina je niže rangirana u odnosu na ranije i trenutno je pretposljednja zemlja u regionu kad je riječ o medijskim slobodama, ispred Makedonije kao posljednje.

30 Podaci su preuzeti sa stranice Vijeća za štampu BiH: <http://www.vzs.ba> (2016-7-1)

31 Podaci su preuzeti sa stranice Regulatorne agencije za komunikacije: <http://www.cra.ba/bih/index.php?uid=1273787399> (2016-7-1)

32 Podaci uzeti iz: Pregleda korisnika interneta i internet operatera u BiH u 2015. godini, koji je publikovala Regulatorna agencija za komunikacije: <http://www.cra.ba> (2016-7-1)

5. TRANZICIJSKA PRAVDA

5.1 Regionalna pitanja, međunarodne obaveze i tranzicijska pravda

Preporuke

- Predmeti kategorije A, obrađeni na Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju, trebaju postati prioritet da bi se preostalo vrijeme za implementaciju državne strategije iskoristilo najefikasnije i najsvrsishodnije;
- Usvojiti zakon o žrtvama torture u BiH;
- Napraviti program reparacije kako bi se umanjile posljedice pretrpljenih trauma žrtava, te kompenzirala njihova materijalna i nematerijalna šteta i izvršio povrat imovine.

Prava žrtava torture i dalje nisu adekvatno zaštićena. Odbijaju se tužbe bivših logoraša/ica, koji su tužili Republiku Srpsku zbog ratnih zločina, pri čemu na njih pada teret plaćanja visokih sudskih troškova. U junu 2015. godine, Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne skupštine BiH na sjednici posvećenoj žrtvama torture naložila je Vijeću ministara BiH da do kraja 2015. godine izradi nacrt zakona o pravima žrtava torture. Formirana je radna grupa pod kontrolom Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, ali nacrt ni godinu dana kasnije nije dostavljen, ni Vijeću ministara BiH, ni Parlamentarnoj skupštini BiH. Država i dalje nema program reparacije, ni bazu podataka o svim žrtvama da bi se osigurala zaštita prava na obeštećenje. Nastavljaju se problemi u vezi s funkcioniranjem Instituta za nestale osobe, čiji upravni i nadzorni odbor radi u tehničkom mandatu zbog nesuglasica suosnivača instituta (ICMP i Vijeće ministara BiH). U tehničkom mandatu rade i članovi Kolegija direktora, koje je javnost optuživala za pokušaj politizacije Instituta.

BiH nikada nije usvojila prijedlog strategije tranzicijske pravde za period od 2012 do 2016. godine. Regionalna saradnja na progonu ratnih zločinaca je lošija, što potvrđuje i Izvještaj za 2015. godinu glavnog haškog tužitelja upućenog Vijeću sigurnosti UN-a. S obzirom na takvu situaciju, potrebne su promjene u Državnoj strategiji BiH za rad na predmetima ratnih zločina, uključujući uspostavu novih mehanizama, prevashodno komisija za istinu. Inicijativa za REKOM jedina je takve vrste u regionu i od krucijalnog je značaja za cijeli region.

Postignut je određeni napredak kad je riječ o odnosima prema žrtvama seksualnog nasilja u ratu. U maju 2015. godine usvojeni su amandmani na Krivični zakon BiH, kojima se postojanje oružanog sukoba tretira kao prisudna okolnost dovoljna da se utvrdi da je do seksualnog čina došlo bez pristanka, bez dokazivanja upotrebe sile ili prijetnje njome. Zakon je time usklađen sa međunarodnim standardima. Također, nastavljena je praksa dodjele obeštećenja žrtvama seksualnog nasilja u ratu (drugostepena presuda Slavku Saviću iz februara 2016. godine i presuda u slučaju Adil Veljić i Bekić Mešić u martu 2016. godine). Sa druge strane, Vlada FBiH je krajem 2015. godine izradila Nacrt izmjena Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH, koji predviđa osnivanje posebne komisije za utvrđivanje da li je podnositelj/ica zahtjeva za utvrđivanje statusa civilne žrtve rata, žrtva seksualnog nasilja. Na ovaj način u proceduru se uvodi nepotrebno novo tijelo, umjesto da se koriste postojeći i ustaljeni mehanizmi, tj. zvanični Institut za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja u Federaciji BiH.

U Federaciji BiH, u februaru 2016. godine, Predstavnički dom Parlamenta FBiH usvojio je Nacrt zakona o zabrani negiranja, minimiziranja,

opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti. Nacrt je poslat u javnu raspravu i na konsultacije sa udruženjima žrtava, te akademskom zajednicom. Ova problematika još nije riješena u Republici Srpskoj i na državnom nivou. Vijeće ministara BiH nekoliko puta je predložilo usvajanje zakona koji zabranjuje djelovanje fašističkih i neofašističkih organizacija, te upotrebu ovih obilježja, ali zakon nikad nije dobio potrebnu parlamentarnu većinu.

5.2 Ratni zločini

Pravni okvir

Prema Državnoj strategiji za rad na predmetima ratnih zločina (2008), u roku od sedam godina trebalo je procesuirati najodgovornije za najsloženije slučajeve teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava, a ostale predmete u roku od 15 godina od usvajanja Strategije. Tužilaštvo BiH zatražilo je dodatne tri godine za procesuiranje najsloženijih slučajeva, koji su trebali biti okončani do decembra 2015. godine, te je upitno i u kojoj mjeri će se ispuniti predviđeni ciljevi za procesuiranje ostalih predmeta u narednih osam godina. Osnov za Državnu strategiju bila je informacija da se u BiH nalazi oko 10.000 lica koja se mogu dovesti u vezu sa teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava u BiH.

Trenutno stanje

Dosad je riješeno oko 30% navedenih slučajeva, od čega preko 2.200 slučajeva obustavom procesa. Tužilaštvo BiH je 2005. godine preuzelo 18 istraga koje je započeo Haški tribunal (predmeti kategorije 2), koje su okončane tek krajem prošle godine, bilo podizanjem optužnica, ili obustavom istrage.

Pravosudne institucije i dalje su izložene političkim pritiscima, dok izostaje snažna i odlučna podrška međunarodne zajednice, poput mehanizama koje bi mogle obezbijediti Ujedinjene nacije kroz pravno i kadrovsko naslijeđe MKSJ-a, te kroz uspostavu kontrole i neposrednog učestvovanja u realizaciji predložene izmjene Državne strategije. Potrebno je osigurati podršku ne samo za tužiteljstva u BiH na svim nivoima, nego i za rad sudaca/sutkinja i pratećih agencija i službi, posebno na polju zaštite i podrške svjedocima/svjedokinjama. Potrebna je materijalna podrška međunarodne zajednice, ali i pomoć kroz institucionalni i pravni okvir, čime bi se osigurali puni kapaciteti neophodni za završetak slučajeva, posebno onih koji su pregledani Pravilima Rimskog puta, od kojih je većina "zaključana" u ladicama preko 15 godina.

Tužilaštvo BiH dijeli odgovornost za realizaciju Državne strategije sa tužilaštvima na nižim nivoima (entitetskim i kantonalnim), što je posebno problematično zbog nepostojanja koordinacije između tužilaštava na različitim nivoima. Kriteriji za ocjenjivanje složenosti slučajeva su nejasni i neujednačeni, ne postoji jedinstvena baza podataka, dupliraju se istrage, a optužnice Tužilaštva BiH ustupaju se nižim nivoima. Sve ovo produžava trajanje procesa i dodatno troši resurse, jer se novi tužitelji/ce moraju upoznati

sa slučajevima i ponovo pozivati svjedoke/svjedokinje, što dovodi do zastoja u procesima. Čini se i da se niža tužiteljstva i sudovi često “kriju” iza odluka/aktivnosti viših nivoa, kao što su Tužiteljstvo i Sud BiH, a to se posebno odnosi na tužiteljstva i sudove iz Republike Srpske.

Ilustrativan je slučaj Milenka Stanića, koji je osumnjičen od MKSJ-a i prema Pravilima Rimskog sporazuma svrstan u kategoriju A standardnih oznaka, a SDS ga je kandidovao za viceguvernera Centralne banke BiH, što je izazvalo proteste udruženja žrtava. U kategoriji A nalaze se osobe za koje, po međunarodnim standardima, postoje osnovne sumnje da su počinile teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

Upravo je ovaj slučaj otvorio pitanja realizacije predmeta pregledanih Pravilima Rimskog puta. Kategorijom A označeno je 848 složenih predmeta u BiH, od čega je dosad procesuirano oko 250 predmeta, dok se za ostalih 600 slučajeva ne zna u kojoj su fazi. Dio ovih predmeta nalazi se na nižim tužiteljstvima, uključujući tužiteljstva na području Republike Srpske, gdje je posebno upitna dalja sudbina ovih predmeta s obzirom na to da je dio pravosuđa u RS-u koji se bavi ratnim zločinima sistematski slabljen u korist onog koji se bavi vjerskim ekstremizmom i terorizmom.

6. ODABRANE TEME: EKONOMSKO-SOCIJALNA PITANJA

6.1 Rad, zdravstvo i socijalna politika

Preporuke

- Na osnovu analize primjene odredaba novih zakona o radu do kraja 2016. godine izmijeniti i dopuniti članove koji nisu dovoljno razjašnjeni, ili postoje problemi u primjeni, te pojačati inspekcijski nadzor nad primjenom novih zakonskih rješenja;
- Uskladiti zakonska rješenja iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite sa novim rješenjima u vezi s pravom na porodiljsko odsustvo za očeve;
- Izjednačiti naknade u oblasti socijalne zaštite da bi se svim građanima/kama osigurao jednak tretman i ista prava u oblasti rada, socijalne i zdravstvene zaštite;
- Ukinuti odredbe kojima se zdravstveno osiguranje nezaposlenih osoba uslovljava rokovima prijavljivanja na evidenciju zavoda za zapošljavanje;
- Usvojiti okvirni Zakon o liječenju neplodnosti biomedicinski potpomognutom oplodnjom na državnom nivou.

6.1.1. Radna prava

Registrovana nezaposlenost donekle je smanjena u odnosu na prethodni period, ali je i dalje visoka. Prema podacima Agencije za rad BiH, u martu 2016. godine registrovana je nezaposlenost od 42,4%, a u BiH je registrovano 530.370 nezaposlenih i 721.633 zaposlenih u pravnim licima. Procjena je da oko 200.000 zaposlenih radi za minimalnu mjesečnu plaću od oko 370 maraka i da približno još toliko zaposlenih ne prima plaću redovno, niti im se uplaćuju doprinosi. Čak i sa prethodnim zakonskim rješenjima koja su garantovala zaštitu prava radnika/ca do određene mjere, bilo je mnogo slučajeva njihovog kršenja i sudskih predmeta u oblasti radnih sporova.

Nije bilo nikakvog napretka u rješavanju problema stvorenih privatizacijskim kriminalom, koje se najavljuje još od protesta 2014. godine. Neuvezani radni staž, neredovno uplaćivanje doprinosa, neisplaćene plaće i druga dugovanja i dalje su realnost mnogih radnika/ca u BiH. Protesti radnika/ca i dalje su prisutni, pri čemu se konvencionalne metode obustave rada, blokade fabrika i saobraćaja počinju zamjenjivati radikalnijim metodama poput štrajka glađu i prijetnji samoubistvom. Ovakvi slučajevi zabilježeni su u Tuzli u fabrici Tuzla kvarc (april 2016) i Livnici čelika (januar 2016). Oba protesta okončana su nalaženjem privremenih rješenja.

U proteklih godinu dana, u oba bh. entiteta usvojeni su novi zakoni o radu, uz neslaganje socijalnih partnera, te proteste sindikalnih organizacija (vidjeti: 1.2 Parlamenti i 1.3 Uprava). Novim zakonskim rješenjima određena prava su poboljšana, dok su neka prava umanjena. Među pozitivnim novinama su odredbe koje garantuju zabranu diskriminacije po bilo kojem osnovu, te odredbe se odnose na mobbing i nasilje na radu; radna sedmica je skraćena na 48 sati, što je u skladu sa Direktivom 2003/88 EZ. Posebnim članom propisana je zabrana diskriminacije na osnovu spola, te je propisana i mogućnost uspostavljanja specijalnih mjera pri zapošljavanju radi postizanja ravnopravnosti spolova. Ipak, ova odredba nije detaljnije razrađena, pa je teško procijeniti kakve će efekte imati u praksi i da li će biti integrisana u zakone i pravilnike pravnih subjekata. Uvedene su odredbe kojima se poslodavcu zabranjuje da odbije zaposliti ženu zbog njene trudnoće i da joj otkáže ugovor o radu za vrijeme trudnoće, porođajnog odsustva i sl. Uvedena je mogućnost da otac djeteta može koristiti porođajno odsustvo 42 dana (FBiH), odnosno 60 dana (RS) poslije porođaja, ali je regulacija naknade za takvo odsustvo u FBiH ostavljena kantonima. Minimalno trajanje godišnjeg odmora povećano je sa 18 na 20 radnih dana, ali je uveden i maksimum trajanja odmora od 30 radnih dana. Uvedeno je nepovoljnije rješenje po radnike produžavanjem perioda na koji se može zaključiti ugovor o radu na određeno vrijeme sa dvije na tri godine u FBiH, dok je u RS ostao rok od dvije godine, osim u posebnim slučajevima. Trajanje kolektivnog

ugovora ograničeno je na tri godine, nakon čega se može primjenjivati maksimalno 60 dana, osim ako strane koje su ga zaključile ne sklope sporazum o produžetku ugovora u roku od 60 (RS), odnosno 30 (FBiH) dana prije njegovog isteka. Prema prethodnom zakonu, kolektivni ugovor se primjenjivao sve do zaključivanja novog, te je ovaj član bio jedan od ključnih zamjerki sindikata na novi zakon. Usvojene su i odredbe o određivanju otpremnine koje su nepovoljnije po zaposlene sa dužim radnim stažom.

6.1.2. Socijalna zaštita

Sistem socijalne sigurnosti u BiH obuhvata socijalno osiguranje, socijalnu pomoć, porodičnu i dječiju zaštitu, te boračku zaštitu. Prava iz oblasti socijalne zaštite i dalje su neujednačena između entiteta, odnosno kantona, čime je nastavljena diskriminacija i nejednak tretman korisnika/ca socijalne zaštite u zavisnosti od mjesta prebivališta. Socijalna davanja baziraju se na pripadnosti određenoj kategoriji, a ne na individualnim potrebama. Rigorozni uslovi za ispunjavanje prava na socijalnu zaštitu, te neadekvatno targetiranje i nedovoljna sredstva predstavljaju veliki problem, naročito za najugroženije korisnike/ce socijalne zaštite. Zastrašujući je podatak da oko 30.000 ljudi u BiH preživljava hraneći se u javnim kuhinjama, koje ni približno nemaju dovoljno kapaciteta da pokriju potrebe najugroženijih stanovnika/ca i često zavise od stranih donacija i zalaganja pojedinaca/ki. U decembru 2015. godine, troje ljudi, koji su bili korisnici javnih kuhinja u Ljubiji (Prijedor), umrlo je od gladi. Fondovi za socijalnu zaštitu godinama se nalaze u stanju finansijske neodrživosti, posebno PIO fondovi u oba entiteta. Penzijski sistem, baziran na principu međugeneracijske solidarnosti, efektivno je neprimjenjiv u stanju kontinuirano visoke nezaposlenosti, naročito u realnom sektoru. Socijalni mir se “kupuje” neplanskim i neproduktivnim zaduživanjem kod globalnih kreditnih organizacija, čija je jedina svrha da obezbijedi održivost budžeta i sredstva za socijalna davanja. U Republici Srpskoj, Vlada je odlučila da se penzije više ne isplaćuju iz sredstava prezaduženog PIO fonda, te je u novembru 2015. godine izradila set izmjena i dopuna zakona kojima je PIO fond prešao na trezorsko poslovanje. Ovo je obrazloženo potrebom da se zaustavi kreditno zaduživanje fonda kod komercijalnih banaka, s obzirom na njegov “negativan finansijski rezultat” u iznosu od 46.131.526 KM na kraju prošle godine. Jedna od posljedica ovog poteza jeste i odluka Vlade Republike Srpske, usvojena na posebnoj sjednici 11. i 12. aprila 2016. godine, da sva ministarstva do daljnjeg obustave sve isplate iz budžeta. Ovakva odluka će uticati na život svih građana/ki, a naročito na socijalno ugrožene kategorije.

U Federaciji BiH, PIO fond je, također, u ozbiljnim finansijskim problemima, zbog čega se penzije isplaćuju sa zakašnjenjem i neredovno. Udruženje penzionera FBiH zbog toga je u više navrata najavljivalo pokretanje protesta, ali je od njih odustalo nakon potpisivanja sporazuma sa Vladom FBiH u septembru 2015. godine. Vlade, međutim, nije ispoštovala sporazum i još nije došlo do stabilizacije fonda i redovne i pravovremene isplate penzija, a stanje je dodatno otežano ulaskom 15.000 novih penzionera u sistem krajem 2015. godine.

6.1.3. Zdravstvo

Sistem zdravstvene zaštite i dalje je fragmentiran, sa neusklađenim zakonskim odredbama među različitim administrativnim nivoima. Pristupačnost zdravstvenih usluga i dalje nije univerzalno obezbijedena, jer osoba osigurana u jednom entitetu/kantonu ne može ostvariti svoje pravo u drugom. Mjesto stanovanja dovodi građane/ke u neravnopravan položaj i po drugim osnovama ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, kao što su različite entitetske/kantonalne liste lijekova, koje utiču na dostupnost i cijene lijekova (koje su u BiH i dalje među najvišim u regionu). Nije bilo promjena u zakonskom okviru u oblasti zdravstvenog osiguranja, koje je i dalje uslovljeno uplatom doprinosa, zbog čega osobe koje su nezaposlene, ali nisu registrovane na birou, zaposleni na osnovu ugovora o djelu, oni kojima poslodavac ne uplaćuje doprinose i sl. ostaju bez zdravstvenog osiguranja. Kratki rokovi (30-90 dana) za prijavu na evidenciju nezaposlenih u FBiH onemogućuju ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje različitim kategorijama nezaposlenih (posebno mladim, ženama iz ruralnih sredina, marginaliziranim grupama i sve radnicima/cama kojima poslodavac u tom roku ne izda potrebnu dokumentaciju), sve dok se ne formalno ne zaposle. U budžetima kantona još nisu osigurana sredstva za finansiranje osnovnog paketa zdravstvenih prava za neosigurana lica iz 2009. godine, zbog čega oko 500.000 građana/ki FBiH nema zdravstveno osiguranje.

Reproduktivna prava žena, također, su neujednačena, naročito kod liječenja neplodnosti medicinski potpomognutom oplodnjom. Fondovi zdravstvenog osiguranja RS-a, FBiH i Distrikta Brčko u cijelosti ili djelimično finansiraju do dva pokušaja vantjesne oplodnje. No, provedba ovog pravila u Federaciji BiH zavisi od finansijskih sredstava pojedinačnih kantona. Postoje znatne razlike između entiteta i kantona u slučaju prava na refundiranje i visine iznosa refundiranih troškova,³³ te gornje granice starosti žena koje imaju pravo na besplatne pokušaje medicinski potpomognute oplodnje (od 37 do 42 godine). U martu 2016. godine, Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH uputila je u skupštinsku proceduru Prijedlog okvirnog zakona o liječenju neplodnosti biomedicinski potpomognutom oplodnjom, kojim bi se ujednačila ova prava. Prijedlog je dvaput dobio negativno mišljenje Ustavnopravne komisije koje je Predstavnički dom PSBiH odbio usvojiti, te je zakonodavni postupak obustavljen.

Kad je riječ o porođajnoj i postporođajnoj zaštiti žena, prema izvještaju organizacije Save the Children, BiH se nalazi na 54. mjestu na ljestvici zdravlja majki i djece i najniže je rangirana među zemljama bivše Jugoslavije.³⁴ Istraživanje koje je 2015. godine provela organizacija Djeca, roditelji i porodilje, pokazalo je da se žene suočavaju sa različitim oblicima nasilja tokom porođaja. Od 539 žena koje su se porodile u jednom od 13 javnih i jednom privatnom porodilištu u Republici Srpskoj, oko 80% ispitanica je navelo da

33 Vidjeti: Narandžasti izvještaj 2016: Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini, poglavlje 3: Zdravstvena zaštita, dostupan na lokaciji: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2016/02/NARAN.IZVJESTAJ_02_20.02.2014_FINAL_web.pdf (2016-7-1)

34 Indeks o stanju majki u svijetu za 2015: <https://www.savethechildren.net/state-worlds-mothers-2015> (2016-7-1)

nisu učestvovala u donošenju odluke o načinu porođaja, a čak 59% se ne bi ponovo porodile u istom porodilištu. Pristup zdravstvenoj zaštiti posebno je problematičan za žene Romkinje, od kojih 21% ne traži i/ili ne dobije prenatalnu zdravstvenu zaštitu tokom trudnoće.³⁵

6.1.4. Pomoć poplavljenim područjima

Mreža nevladinih organizacija Brana objavila je u februaru 2016. godine Izvještaj o realizaciji sredstava za sanaciju posljedica poplava u BiH iz 2014. godine, u kojem se navodi da je dosad isplaćeno oko 31% sredstava obećanih na donatorskoj konferenciji u Briselu. Prema izvještaju, utrošak finansijskih sredstava realizovanih preko institucija vlasti može se precizno utvrditi za samo 54% sredstava, dok je taj procenat za donatorsku pomoć znatno veći i iznosi 90%. Netransparentno trošenje sredstava za obnovu i pomoć ogleda se u nedostatku jasnog i transparentnog sistema izvještavanja (u velikom broju izvještaja nema podataka o vrsti sredstava (budžetska ili donatorska), te lokaciji i krajnjim korisnicima donacija), te nedostatku jedinstvene baze podataka o donacijama. Istaknuto je i da su građani/ke loše informisani o javnim pozivima za dodjelu pomoći, te o vrijednosti dobijene pomoći.

U Republici Srpskoj, 2014. godine je usvojen Zakon o posebnom doprinosu za solidarnost da bi se prikupila sredstva za pomoć žrtvama. Vlada RS-a na osnovu toga je prikupila desetine miliona maraka pomoći koji su, prema izvještajima nevladinih organizacija, potrošeni na netransparentan način i za koje postoji osnovana sumnja da nisu potrošeni za pomoć žrtvama poplava. U 2015. godini usvojene su izmjene i dopune zakona, za koje je podnesen zahtjev za ocjenu ustavnosti. U februaru 2016. godine, Ustavni sud Republike Srpske (u predmetu broj U-63/14) utvrdio je da je član 6 Zakona o izmjenama Zakona o posebnom doprinosu za solidarnost neustavan iz formalnih razloga, jer je propisivao stupanje zakona na snagu u roku od jednog dana po objavljivanju, dok je ustavnom normom propisan rok od najmanje osam dana. Sud je odbacio zahtjev za ocjenu ustavnosti samog sadržaja zakona. Narodna skupština Republike Srpske usvojila je novi Zakon o posebnom doprinosu za solidarnost u decembru 2015. godine sa identičnom odredbom, uz Odluku kojom je pojašnjeno da za to postoje "naročito opravdane okolnosti", jer se doprinos povezuje s neto prihodima koji se isplaćuju na mjesečnom nivou. Još ne postoje podaci da li je podnesen zahtjev za ocjenu ustavnosti novog Zakona.

6.2 Popis stanovništva

Rezultati popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH iz 2013. godine još nisu objavljeni, a politički pritisci na statističke institucije nastavljani su i intenzivirani u proteklom periodu, što je direktna posljedica činjenice da je provođenje popisa od početka bilo nedovoljno isplanirano,

³⁵ Smjernice za poboljšanje položaja Romske djece u BiH, 2013: http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/default.aspx?id=4281&langTag=bs-BA (2013-7-1)

loše implementirano, ispolitizirano i od političkih partija u BiH tretirano isključivo kao pitanje etnonacionalnog prebrojavanja (vidjeti: *Alternativni izvještaj za 2015.*).

Objavljivanje rezultata popisa bio je jedan od uslova za kredibilnu aplikaciju BiH za članstvo u Evropskoj uniji, koja je podnesena u februaru 2016. godine, iako ovaj uslov nije ispunjen. Rok za objavu rezultata popisa, koji je postavljen Akcionim planom za implementaciju Reformske agende bio je kraj 2015. godine, dok je krajnji zakonski rok za objavljivanje rezultata popisa 1. juli 2016. godine, nakon čega oni više neće biti validni. U martu 2016. godine, Tužilaštvo BiH pokrenulo je istragu sa ciljem utvrđivanja eventualne krivične odgovornosti za nastalu situaciju.

Objava rezultata kasni zbog razilaženja u stavovima entitetskih statističkih institucija oko utvrđivanja jedinstvenog programa obrade popisne građe popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini iz 2013. godine, konkretno u dijelu koji se odnosi na kriterije za utvrđivanje rezidentnog stanovništva. Centralni popisni biro sastajao se više puta da bi usaglasio kriterije za utvrđivanje jedinstvenog programa, no dogovor nije postignut i pored probijanja svih postavljenih rokova. Oskudne informacije sa ovih sastanaka bile su vrlo zabrinjavajuće, poput svjedočenja o prijedlogu da se osobe popisane u spornim obrascima (njih 196.000) evidentiraju kao rezidentno stanovništvo, pod uslovom da se izbriše izjašnjavanje popisanih osoba o etničkoj/nacionalnoj pripadnosti.

Direktor Agencije za statistiku BiH objavio je 18. maja da je usvojena odluka o jedinstvenom programu obrade podataka, u skladu sa preporukama Međunarodne monitoring misije, prema kojoj će se osobe popisane u spornim popisnicama tretirati kao rezidentno stanovništvo. Zamjenik direktora Agencije iz reda srpskog naroda javno je izrazio neslaganje sa ovom odlukom, te su se o tome oglasili i Vlada Republike Srpske, Zavod za statistiku Republike Srpske, te predstavnici/ce i vladajućih i opozicionih stranaka iz ovog entiteta, uz poruke da Republika Srpska neće priznati rezultate popisa ukoliko se objave u skladu sa ovom metodologijom. SNSD je, konačno, preko svojih predstavnika/ca u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH prenio ovu raspravu i u državni parlament, te je krajem maja održana peta hitna sjednica Predstavničkog doma PSBiH, sa koje je Vijeću ministara BiH upućen zahtjev da u roku od 10 dana dostavi Informaciju o Odluci o usvajanju Jedinstvenog programa obrade podataka popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH iz 2013. godine, koju je donio direktor Agencije za statistiku BiH Velimir Jukić, nakon čega je predsjednik Republike Srpske najavio da će, u slučaju objave rezultata popisa po usvojenoj metodologiji, obustaviti sve procese u kojima učestvuje Republika Srpska na državnom nivou i provesti novi popis u Republici Srpskoj. Pitanje popisa i njegovih rezultata još jednom je eksplicitno preneseno sa terena struke na teren političkih sukoba i interesa, čime se nastavlja urušavanje ionako upitnog kredibiliteta provedenog popisa.

O INICIJATIVI

Inicijativa za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine neformalna je koalicija trideset organizacija civilnog društva, koja doprinosi praćenju reformi i nadgleda primjenu politika, prava i standarda Evropske unije, fokusirajući se na pitanja demokratizacije, vladavine prava, te ljudskih i manjinskih prava. Saznajte više o Inicijativi na: <http://eu-monitoring.ba/o-inicijativi/>

Aktivne članice su:

Asocijacija za demokratske inicijative, Sarajevo
BH novinari, Sarajevo
Centar za istraživačko novinarstvo, Sarajevo
Centar za mlade Kvart, Prijedor
Centar za političke studije, Sarajevo
Fondacija Cure, Sarajevo
Fondacija 787, Sarajevo
Forum ZFD, Sarajevo
Helsinški parlament građana, Banja Luka
Inicijativa mladih za ljudska prava, Sarajevo
Kali Sara – Romski informativni centar, Sarajevo
MyRight - Empowers People with Disabilities, Sarajevo
Oštra nula, Banja Luka
Transparency International, Banja Luka/Sarajevo
TRIAL – Track Impunity Always, Sarajevo
Sarajevski otvoreni centar
Udruženje tranzicijska pravda, odgovornost i sjećanje, Sarajevo
Udruženje Žene ženama, Sarajevo
Vaša prava BiH
Zašto ne, Sarajevo
Zemlja djece, Tuzla

Inicijativu koordiniraju:

Sarajevski otvoreni centar
info@eu-monitoring.ba

Inicijativu podržavaju:

ACIPS, Sarajevo; Asocijacija studenata Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli; Banjalučko udruženje kvir aktivista (BUKA), Banja Luka; Centar za socio-ekološki razvoj, Banja Luka; Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu; Crvena, Sarajevo; Evropski istraživački centar, Sarajevo; Green Council, Sarajevo; Infohouse, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; Prava za sve, Sarajevo; Perpetuum Mobile, Banja Luka; Udruženje PEKS, Živinice; Udruženje građana za analizu javnih politika, Banja Luka; Vesta, Tuzla; Vanjskopolitička inicijativa BiH, Sarajevo; Zeleni Neretva, Konjic

INICIJATIVA ZA MONITORING EVROPSKIH INTEGRACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Naslov:

ALTERNATIVNI IZVJEŠTAJ BIH ZA 2016. GODINU

Izdavač:

Sarajevski otvoreni centar, u ime
Inicijative za monitoring EU integracija Bosne i Hercegovine, www.eu-monitoring.ba

Priredivači/ice:

Tijana Cvjetičanin, Zašto ne, Sarajevo
Inela Hadžić, Sarajevski otvoreni centar

Autori/ce pojedinih poglavlja (po abecednom redu):

Anđela Pepić; Borka Rudić, BH novinari; Dragana Dardić, Helsinški parlament građana; Dražana Lepir, Oštra nula; Inela Hadžić, Sarajevski otvoreni centar; Leila Bičakčić, Centar za istraživačko novinarstvo; Mirsada Bajramović, Zemlja djece; Miroslav Živanović, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu; Nataša Maros, My rights; Nedim Jahić, Inicijativa mladih za ljudska prava u BiH; Paulina Janusz, Tranziciona pravda, odgovornost i sjećanje; Rasim Ibrahimagić, Inicijativa mladih za ljudska prava; Selma Korjениć, TRIAL BiH; Saša Gavrić, Sarajevski otvoreni centar; Snježana Ivandić Ninković, Asocijacija za demokratske inicijative; Sunita Dautbegović-Bošnjaković, Forum ZFD; Tijana Cvjetičanin, Zašto ne; Vladana Vasić, Sarajevski otvoreni centar.

Prevod BHS-ENG/lektura ENG:

Alma Hamza

Lektura BHS:

Maja Sijerčić

Prelom/dizajn:

Dina Vilić

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje, ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njenih dijelova, je poželjno. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost njenih autora/ica.

